النّمل سُورة ގެ މާނަ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَٰنِ الرَّحِيمِ

سُورة النمل | އާޔަތުގެ ޢަދަދު (٩٣)

طسٓ ۚ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْقُرْءَانِ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿١﴾ هُدًى وَبُشْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ ٱلَّذِينَ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِٱلْءَاخِرَةِ زَيَّنَّا لَهُمْ أَعْمَٰلَهُمْ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ﴿٤﴾ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ لَهُمْ سُوٓءُ ٱلْعَذَابِ وَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ هُمُ ٱلْأَخْسَرُونَ ﴿٥﴾ وَإِنَّكَ لَتُلَقَّى ٱلْقُرْءَانَ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾

ލަފުޒުމާނަ

طسٓ ۚ = މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ މާތްވަ ދެންވޮޑިގެންވަނީ الله އެވެ.❁ تِلْكَ ءَايَٰتُ ٱلْقُرْءَانِ = އެއީ قرآن ގެ އާޔަތްތަކެވެ. (ނުވަތަ މިއީ ހަމަކަހަލަވަރުން قرآن ގެ އާޔަތްތަކެވެ.)❁ وَكِتَابٍ مُّبِينٍ ﴿١﴾ = އަދި بَيَان ވެގެންވާ ފޮތުގެ އާޔަތްތަކެވެ.❁ هُدًى وَبُشْرَىٰ = އެއީ ތެދުމަގުދެއްކެވުމެއް އަދި بَشَارة އެއްވެ.❁ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ = مؤمن ންނަށް.❁ ٱلَّذِينَ = އެމީހުންނަކީ / ނުވަތަ އެމީހުން.❁ يُقِيمُونَ ٱلصَّلَوٰةَ = ނަމާދު قائم ކުރާ މީހުންނެވެ.❁ وَيُؤْتُونَ ٱلزَّكَوٰةَ = އަދި ޒަކާތް ދޭމީހުންނެވެ.❁ وَهُم بِٱلْءَاخِرَةِ = އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން آخرة ދުވަސް.❁ هُمْ يُوقِنُونَ ﴿٣﴾ = އެމީހުން يقين ކުރެއެވެ.❁ إِنَّ ٱلَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ ۚ = ހަމަކަހަލަވަރުން إيمان ނުވާމީހުން.❁ بِٱلْءَاخِرَةِ ۚ = آخرة ދުވަހަށް.❁ زَيَّنَّا لَهُمْ = ހަމަކަހަލަވަރުން ޒީނަތްތެރިކޮށްދެއްވީމެވެ އެމީހުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދެއްވީމުއެވެ.❁ أَعْمَٰلَهُمْ = އެމީހުންގެ عمل ތައް.❁ فَهُمْ يَعْمَهُونَ ﴿٤﴾ = ފަހެ އެމީހުން ދުވެދުވެއުޅެއި ބޮޑުވެ. އަނދިރިވެގެންނެވެ.❁ أُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ = ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުން. (ދަންނަވައެވެ.)❁ لَهُمْ سُوٓءُ ٱلْعَذَابِ = އެމީހުންނަށްޓަކައި ހަޑި ނުބައި عذاب އެވެ. (عذاب ގެ ނުބައިކަމެވެ.)❁ وَهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ = އަދި آخرة ދުވަހުގައި އެމީހުން. (ދަންނަވައެވެ.)❁ هُمُ ٱلْأَخْسَرُونَ ﴿٥﴾ = އެމީހުން އެއީ އެންމެގެއްލުންވީ މީހުންނެވެ.❁ وَإِنَّكَ = (އޭ رسول الله އެވެ.) ހަމަކަހަލަވަރުން ކަލޭގެފާނު.❁ لَتُلَقَّى ٱلْقُرْءَانَ = ހަމަކަހަލަވަރުން قرآن ލިބިވަޑައިގަތީ (ދަސްކޮށްދެއްވުމަށް އެކަލާނގެ ހަޟްރަތުން)❁ مِن لَّدُنْ حَكِيمٍ عَلِيمٍ ﴿٦﴾ = حكمة ވެރި އަދި ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެ حضرة ންނެވެ. (އެއީ الله އެވެ.)❁

إجْمَالِي މާނަ

(١) طسٓ މިއަކުރުތަކުގެ މާނަ ޙަޤީޤަތުގައި ދަންނަވާފައިވަނީ ހަމަ الله އެވެ. إبن عبّاس ގެ އަރިހުން ރިވާވެގެންވާގޮތުގައި އެއީ ޤަސަމެއްކަމެވެ. والله أعلم . ހަމަކަށަވަރުން މިއީ قرآن ގެ އާޔަތްތަކެވެ. އަދި بيان ވެގެންވާ ފޮތުގެ އާޔަތްތަކެވެ.

(٢) އެއީ مؤمن ންނަށްވާ ތެދުމަގުދައްކައި އަދި بَشَارة ދޭކަތެވެ. އުފާވެރި خبر ދޭކަތެވެ.

(٣) މިތަނާ مؤمن ންނަކީ އެމީހުން ނަމާދު قائم ކުރާ އަދި ޒަކާތްދެމުންދާމީހުންނެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިގެން آخرة އަންނާނެކަމަށް އެމީހުން يقين ކުރާ މީހުންނެވެ.

(٤) އަދި ހަމަކަށަވަރުން آخرة ދުވަހަށް إيمان ނުވާމީހުން އެދުވަސް ތެދުނުކުރާ މީހުން ދަންނައެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެ (އެންމެނަށް) عمل ތަކެއް އެމީހުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދީފީމެވެ. ފަހެ އެމީހުން އެކަމުގައި ދުވުރުއެއި ތިބެއެވެ. އަނދިރިވެގެންވެއެވެ. ހަމަ އަނދިރިވެގެންވެއެވެ.

(٥) އެމީހުން ދަންނައެވެ. އެމީހުންނަށް ނުބައި ހަމަ ނުބައި عذاب އެވެ. އަދި ކަނޑައެޅިގެން އެމީހުންނަކީ آخرة ގައި އެންމެބޮޑަށް ގެއްލި ހާނީވެގެންވާ މީހުންނެވެ.

(٦) (އޭ رسول الله އެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު قرآن ދެއްވައިގަންނަވަނީ، އެބަހީ: قرآن ދަސްކޮށްދެއްވައިދެއްވަނީ އުނގަންނަވައިދެއްވަނީ حكمة ވަންތަ އަދި ޙަޤީޤަތްދަންނަވާ ކަލާނގެ حضرة ންނެވެ. (އެއީ މާތް الله އެވެ. عالم ތަކުގެ ވެރި ربّ އެވެ.)

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِأَهْلِهِۦٓ إِنِّىٓ ءَانَسْتُ نَارًا سَـَٔاتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ أَوْ ءَاتِيكُم بِشِهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ۝٧ فَلَمَّا جَآءَهَا نُودِىَ أَنۢ بُورِكَ مَن فِى ٱلنَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَـٰنَ ٱللَّهِ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ۝٨ يَـٰمُوسَىٰٓ إِنَّهُۥٓ أَنَا ٱللَّهُ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ۝٩ وَأَلْقِ عَصَاكَ ۚ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ كَأَنَّهَا جَآنٌّ وَلَّىٰ مُدْبِرًا وَلَمْ يُعَقِّبْ ۚ يَـٰمُوسَىٰ لَا تَخَفْ إِنِّى لَا يَخَافُ لَدَىَّ ٱلْمُرْسَلُونَ ۝١٠

ލުޣަތު

إِذْ قَالَ مُوسَىٰ = موسى عليه السّلام ވިދާޅުވިހިނދު. (ހަނދުމަކުރާ ކަލޭގެފާނު!.)۞ لِأَهْلِهِۦٓ = އެކަލޭގެފާނުގެ اهل ވެރިންނަށް.۞ إِنِّىٓ ءَانَسْتُ نَارًا = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނު އަލިފާނެއް ދުށީމެވެ.۞ سَـَٔاتِيكُم مِّنْهَا بِخَبَرٍ = ނިކަންފުރަ ތިޔަބައިމީހުންގެގާތަށް އެތަނުން خبر އަރާއިގެން އަރުގަން އަންނަހުރީމެވެ.۞ أَوْ ءَاتِيكُم بِشِهَابٍ = ނުވަތަ ތިޔަބައިމީހުންގެ ގާތަށް އަލިފާންކޮޅަކާއިގެން އަންނަހުރީމެވެ.۞ قَبَسٍ = އަލި ހަމައިގެން ގެނެވޭ އަލިފާންކޮޅެއްގެ.۞ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ۝٧ = ތިޔަބައިމީހުން ހޫނުވުމަށްޓަކައެވެ.۞ فَلَمَّا جَآءَهَا = ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު އޭގެ ގާތަށް ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން.۞ نُودِىَ = ނިދާއެއްވެވުނެވެ. (ގޮވާލެއްވުނެވެ.)۞ أَنۢ بُورِكَ مَن فِى ٱلنَّارِ = ހަމަކަށަވަރުން އަލިފާނުގެ (نُورُ ގެ) ވާތުގައިވާ بَرَكَاة ވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ وَمَنْ حَوْلَهَا = އަދި އޭގެ ވަށައިގެންވާ ބައެއްވެސް (ބަރަކާތްވެގެންވެއެވެ. އެއީ ملائكة ބޭކަލުންނާއި موسى عليه السّلام އެވެ.)۞ وَسُبْحَـٰنَ ٱللَّهِ = އަދި الله ހުސް طاهِرُ ވަންތަވެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ۝٨ = އެއީ عَالم ތަކުގެ ވެރި ربّ އެވެ.۞ يَـٰمُوسَىٰٓ إِنَّهُۥٓ أَنَا ٱللَّهُ = އޭ موسى އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެއީ (އެ نور އަލި) ތިމަން الله އެވެ.)۞ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ۝٩ = عزّة ވަންތަވެވޮޑިގެންވާ އަދި حكمة ވަންތަވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ وَأَلْقِ عَصَاكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަސާގަނޑު އެއްލާލައްވާށެވެ.۞ فَلَمَّا رَءَاهَا تَهْتَزُّ = ދެންފަހެ އެއީ حركاة ކުރާތަން އެކަލޭގެފާނަށް ފެނިވަޑައިގެންނެވިހިނދުން.۞ كَأَنَّهَا جَآنٌّ = އެއީ ކަންފަތަލައްކަވެ؟. އެއީ ބޮޑުހަރުފަތެއް ފަދައެވެ.۞ وَلَّىٰ مُدْبِرًا = (އެކަލޭގެފާނު) ފުރަގަސްދެއްވާ އަނބުރާވަޑައިގެންނެވިއެވެ.۞ وَلَمْ يُعَقِّبْ = އަދި ހުރަސްވިޔަކަށް رجوع ވެވަޑައި ނުގެންނެވިއެވެ.۞ يَـٰمُوسَىٰ لَا تَخَفْ = (ތިމަންރަސްކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ.) އޭ موسى އެވެ. ބިރުގަންނަވައި ނުގަންނަވާށެވެ.۞

إِنِّي لَا يَخَافُ لَدَيَّ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި ބިރުނުގަންނާނެއެވެ.۞ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿١٠﴾

= ފޮނުއްވިގެންވާ ބޭކަލުން. / رسول ބޭކަލުން.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٧) موسى عليه السّلام އެކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިންނަށް ވިދާޅުވިއިރު ހަނދުމަފުޅުކުރައްވާށެވެ! އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އަހުރެންނަށް އަލިފާނެއް ފެނުނެވެ. އަހަރެން خبر އެއް ނުވަތަ އަލިފާންކޮޅެއް ހިފައިގެން ކަލޭމެންގެ ގާތަށް އަހުރެން އަންނާނަމެވެ. (ކަލޭމެން ހޫނު ލިބޭނެތޯއެވެ.) އެއީ ކަލޭމެން ހިފިފާވުމުގެ أمّيد ގައެވެ.

• ދަންނައެވެ. މިއީ ޝާމަށްވަނީ ސަފަރުކުރެއްވި موسى ގެފާނު އެކަލޭގެފާނު أهل ވެރިންނާއިގެން مَدْيَنُ ދޫކުރައްވައި مصر އަށް ވަޑައިގަންނަވަމުން ކުރެއްވި ދަތުރުކުރެއްވިއެވެ. އެއީ ފިނިބާރު ބޮޑުރެއެކެވެ. ހިފިފާވުމަށް އަލިފާންކޮޅެއްގެ ބޭނުންވެވަޑައިގެންފައެވެ.

(٨) ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނު އެއަލިފާނާއި ހަމައަށް (ނުވަތަ އެއަލިފާނާ ގާތަށް) ވަޑައިގެންނެވުމުން އެކަލޭގެފާނަށް ނިދާ އިއްވުނެވެ. (ގޮވައިލެއްވުނެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އަލިފާނުގައި – ނުވަތަ އަލިފާނުގެ ގާތުގައި ހުރި ކަލާނގެ بَركاة ލެއްވިއެވެ. އަދި އެއަލިފާނުގެ ވަށައިގެންވާ ބައެއްވެސް بركاة ލެއްވިއެވެ. (އެއީ ملائكة ބޭކަލުންނާއި موسى ގެފާނެވެ.) އަދި الله ހުސް طاهر ވަންތަވެލައްވިއެވެ. – އެއީ عَالم ތަކުގެ ވެރި ربّ އެވެ.

(٩) އޭ موسى އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މި نور އަކީ މިއަލިފާނަކީ (ނުވަތަ މި އަލިފާނަކީ) ތިމަން الله އެވެ. އެއީ عزّة ވަންތަ އަދި حكمة ވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

• ދަންނައެވެ. މިއާއަރުމުގެ تفسير ގައި ދަންނަބޭކަލުން ތަފާތު ގޮތްގޮތަށް ވިދާޅުވެއްވައެވެ. މިޔާ މިވަނީ އެގޮތުގައިން އެއްގޮތެވެ. واللّه أعلم بالصّواب

(١٠) (އޭ موسى އެވެ!) ކަލޭގެފާނުގެ އަސާދަނޑު އެއްލާވާށެވެ!. (ދެން އެކަލޭގެފާނު އެއަސާދަނޑު އެއްލެއްވުމުން އެއަސާދަނޑު ހަރުފަތަކަށްވެގެން حركاة ތެރިވާން ފެށައިފިއެވެ.) ފެނި އެއީ ލެނިގަނޑެއް ފަދައިން ހެލޭތޯއެވެ؟ އެއީ جَانٌّ އެއް ފަދައެވެ. އެއީ ހަރުފަތިގެ ވައްތަރުކަމެވެ. އަދި موسى عليه السّلام ފުރަގަސްދެއްވާ އެއާ ދުރަށް ވަޑައިގެންފިއެވެ. އަދި ހުސްތިތަނަށް ވަޑައިނުގަންނަވިއެވެ. (الله وحی ކުރެއްވިއެވެ.) އޭ موسى އެވެ. ކަލޭގެފާނު ބިރުގަންނަވައި ނުގަންނަވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ حضرة ގައި رسول ބޭކަލުން ބިރުގަންނަވައި ނުގަންނަވާނެއެވެ.

إِلَّا مَن ظَلَمَ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًۢا بَعْدَ سُوٓءٍ فَإِنِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١﴾ وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي جَيْبِكَ تَخْرُجْ بَيْضَآءَ مِنْ غَيْرِ سُوٓءٍ ۖ فِي تِسْعِ ءَايَٰتٍ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِۦٓ ۚ إِنَّهُمْ كَانُوا۟ قَوْمًا فَٰسِقِينَ ﴿١٢﴾ فَلَمَّا جَآءَتْهُمْ ءَايَٰتُنَا مُبْصِرَةً قَالُوا۟ هَٰذَا سِحْرٌ مُّبِينٌ ﴿١٣﴾ وَجَحَدُوا۟ بِهَا وَٱسْتَيْقَنَتْهَآ أَنفُسُهُمْ ظُلْمًا وَعُلُوًّا ۚ فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَٰقِبَةُ ٱلْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾

ލަފްޒީމާނަ

إِلَّا مَن ظَلَمَ = އަނިޔާވެރިވެއްޖެމީހަކު ފިޔަވައި. ❁ ثُمَّ بَدَّلَ حُسْنًا = ދެން އެމީހަކު އެއަނިޔާވެރިކަން ހެޔޮކަމަކަށް ބަދަލުކޮށްފި. ❁ بَعْدَ سُوءٍ = ނުބައިކަމަކަށް ފަހު. ❁ فَإِنِّي غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴿١١﴾ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލެއްވުން ހުރި ރަސްކަލާނގެއެވެ. ❁ وَأَدْخِلْ يَدَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅު ވައްދަވާށެވެ. ❁ فِي جَيْبِكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ޖީބަށް. (ކަމީސްގެ ގޮޅިއަށް)❁ تَخْرُجْ بَيْضَاءَ = (އަތްޕުޅު ނެރުއްވާއިރު) އަތްޕުޅު ހުދުވެގެންވާ حال ނިކުންނާނެއެވެ. ❁ مِنْ غَيْرِ سُوءٍ = އެއްވެސް ނުބައިކަމެއްނެތި / އެއްވެސް ބަލިކަމަކާއި ނުލައި. ❁ فِي تِسْعِ آيَاتٍ = ނުވަ مُعْجِزَة ގެތެރެއިން. (މިއީ ނުވަ معجزة ގެތެރެއިން އެއްކަމެވެ.)❁ إِلَىٰ فِرْعَوْنَ وَقَوْمِهِ = فرعون އާއި އޭނާގެ قوم އަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ.!❁ إِنَّهُمْ كَانُوا = ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވީއެވެ. ❁ قَوْمًا فَاسِقِينَ ﴿١٢﴾ = الله ގެ ކިޔަމަންނުވާ ނުކިޔަމަންތެރިވި ބައެކެވެ. ❁ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ = ފަހެ އެމީހުންގެގާތަށް އައިއިރުން. ❁ آيَاتُنَا مُبْصِرَةً = ފާޅުވެގެންވާ ތިމަންރަސްކަލާނގެ دليل ތަކާއި حجّة ތައް. ❁ قَالُوا = އެމީހުން ބުންޏެވެ. ❁ هَٰذَا سِحْرٌ مُبِينٌ ﴿١٣﴾ = މިއީ بيان ވެގެންވާ سِحْر އެކެވެ. ❁ وَجَحَدُوا بِهَا = އެމީހުން އެތަކެއްޗަށް އިންކާރުކުރިއެވެ. / ދޮގުކުރިއެވެ. ❁ وَاسْتَيْقَنَتْهَا أَنْفُسُهُمْ = އަދި އެމީހުންގެ نفس ތަކަށް (އެއީ ތެދުކަން) يقين ވިއެވެ. ❁ ظُلْمًا وَعُلُوًّا = (އެމީހުން ދޮގުކުރީ ބޮޑާވެ) އަނިޔާވެރިކަމާއި ބޮޑާކަމުންނެވެ. ❁ فَانْظُرْ = ނިކަން ދެކިބައްލަވާށެވެ. (ކަލޭގެފާނު ދެކިވަޑައިގަންނަވާށެވެ.) ❁ كَيْفَ كَانَ = ވީ ކޮންފަދައަކުންކަން. ❁ عَاقِبَةُ الْمُفْسِدِينَ ﴿١٤﴾ = ފަސާދަކުރާމީހުންގެ ނިމުން / އެމީހުންގެ ފަހުކޮޅު. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(١١) އަނިޔާވެރިވެއްޖެމީހަކު ބިރުވެތެވެ. (އެބަހީ: އަނިޔާވެރިންނަކީ ބިރުވެރިކަންވެއެވެ. ދެންވެސް އެމީހަކު އެކުރި ނުބައިކަމަކަށްފަހު އެކަން ހެޔޮކަމަކުން ބަދަލުކޮށްފިއްޔާ (އެބަހީ: توبة ވެގެން ހެޔޮ عمل ކޮށްފިއްޔާ) ހަމަކަށަވަރުން މާތްރަސްކަލާނގެއީ ގިނަގިނައިން ފާފަފުއްސަވާ އަދި رحمة ލެއްވުން ބޮޑުވެގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. (މިގެ މުރާދަކީ އެމީހަކަށް ފާފަފުއްސަވާ رحمة ލައްވާނެހިމެވެ.)

(١٢) އަދި ކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅު ކަލޭގެފާނުގެ ޖީބަށް (ކަނދުރުވެށިތެރެއަށް) ވައްދަވާށެވެ. ދެން އެއަތްޕުޅު ނުކުއްމަވައިރު އެއަތްޕުޅު ނިކަންނާހި ހުދުކޮށްނެވެ. އަލިކޮށްނެވެ. އެއީ އެއްވެސް ބައްޔެއް އަދި އެއްވެސް ނުބައެއްގެ ސަބަބަކުން ނޫނެވެ. އެއީ فرعون އާއި އަދި އޭނާގެ قوم އަށް (رسول ކަމާއިގެން ކަލޭގެފާނު ފޮނުއްވާއިރު) ދެއްވާ ނުވަ مُعْجِزَة ގެތެރެއިންވާ އެއްކަމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންވީ (فرعون އާއި އަދި އޭނާގެ قومގެމީހުންވީ) فَاسِقُ ބައެއް ކަމުގައެވެ. (الله ގެ ކިޔަމަނުން ނުކުމެގެންވާ ބައެއްކަމުގައެވެ.)

(١٣) ދެން އެމީހުންގެގާތަށް މާތްރަސްކަލާނގެ (قدرة ދައްކުވައިދޭ އެއްކަލަވަރުވަންތަކަމުގެ އަދި موسى عليه السّلام ގެ رسول ކަން ތެދުކަމުގެ މައްޗަށް دليل ދައްކާ) دليل ތަކާއި حُجَّة ތައް (معجزة ތައް،) ފެނުނުއިރު بَيان ވެގެން އަދިވެސް އެމީހުން ބުނީ އެއީ ބަޔާންވެގެންވާ سِحر އެއްކަމުގައެވެ.

(١٤) އަދި އެއީ ހަމަ (اللّه ގެ حضرة ންވާ حقّ ކަން) އެމީހުންނަށް يقين ވިއެވެ. އެހެނަސް އެމީހުންގެ އަނިޔާވެރިކަމާއި ބޮޑާކަމުގެ ސަބަބުން އެތަކެތި ދޮގުކޮށް إنكار ކުރީމެވެ. ދޮގުކުރީމެވެ. އަދި ފަސާދަކުރާމީހުންގެ ނިމުމާއި ފަސާދަވެރިވާމީހުން ކޮންފަދަކަން ބަލާށެވެ.؟ އެއީ ހަލާކާއި ގެއްލުމެވެ.

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا دَاوُۥدَ وَسُلَيْمَـٰنَ عِلْمًا ۖ وَقَالَا ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ ٱلَّذِى فَضَّلَنَا عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾ وَوَرِثَ سُلَيْمَـٰنُ دَاوُۥدَ ۖ وَقَالَ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ عُلِّمْنَا مَنطِقَ ٱلطَّيْرِ وَأُوتِينَا مِن كُلِّ شَىْءٍ ۖ إِنَّ هَـٰذَا لَهُوَ ٱلْفَضْلُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٦﴾ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَـٰنَ جُنُودُهُۥ مِنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ وَٱلطَّيْرِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَتَوْا۟ عَلَىٰ وَادِ ٱلنَّمْلِ قَالَتْ نَمْلَةٌ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّمْلُ ٱدْخُلُوا۟ مَسَـٰكِنَكُمْ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَـٰنُ وَجُنُودُهُۥ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾

މުފްރަދާތު

وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ދެއްވީމެވެ.۞ دَاوُدَ وَسُلَيْمَـٰنَ عِلْمًا ۖ = (سَلام ލެއްވި) دَاوُد ގެފާނަށާއި سليمان ގެފާނަށް عِلْم ۞. وَقَالَا ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ = އަދި އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެންމެހައި حمد އާއި تعريف އެއް حقّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ.۞ ٱلَّذِى فَضَّلَنَا = އެކަލާނގެއީ އަޅުގަނޑުމެން މާތްކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ.۞ عَلَىٰ كَثِيرٍ مِّنْ عِبَادِهِ = އެކަލާނގެ އަޅުތަކުންކުރެ ގިނަ އަޅުތަކުންގެ މައްޗަށް.۞ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿١٥﴾ = مؤمن ންގެ ތެރެއިން.۞ وَوَرِثَ سُلَيْمَـٰنُ دَاوُۥدَ ۖ = އަދި سليمان ގެފާނު داود ގެފާނުގެ ތަރިކަން ވާރުތަވެވަޑައިގަތެވެ.۞ وَقَالَ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ = އަދި އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ.۞ عُلِّمْنَا مَنطِقَ ٱلطَّيْرِ = ތިމަންބޭކަލުންނަށް ދޫނިތަކުގެ ބަސްފުރުން ދަސްކޮށްދެއްވިއެވެ.۞ وَأُوتِينَا = އަދި ތިމަންބޭކަލުންނަށް ދެއްވިއެވެ.۞ مِن كُلِّ شَىْءٍ ۖ = (ކޮންމެކަހަލަ ތަކެތީގެ ތެރެއިން) ކޮންމެ އެއްޗަކުން ލިބިފައެވެ.۞ إِنَّ هَـٰذَا = ހަމަކަށަވަރުން މިއީ، މިއީ ހަމަ.۞ لَهُوَ ٱلْفَضْلُ ٱلْمُبِينُ ﴿١٦﴾ = بَيَان ވެގެންވާ فضل ވަންތަކަމެއްކަން يقين އެވެ.۞ وَحُشِرَ لِسُلَيْمَـٰنَ جُنُودُهُۥ = އަދި سليمان ގެފާނަށްޓަކައި އެކަލޭގެފާނުގެ لشكر جمع ކުރެވުނެވެ.۞ مِنَ ٱلْجِنِّ وَٱلْإِنسِ وَٱلطَّيْرِ = ޖިންނީންނާއި އިންސާނުންނާއި އަދި ދޫނިތަކުގެ ތެރެއިން.۞ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٧﴾ = އެއުރެން - ނުވަތަ އެލަޝްކަރު - ފަހަރު ހިފެހެއްޓިގެންވެއެވެ.۞ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَتَوْا۟ = އެއުރެން (އެބޭކު لشكر) އައިސްވަދެގަތުމުން.۞ عَلَىٰ وَادِ ٱلنَّمْلِ = ހިނި وَادِى އާއި ހަމައަށް.۞ قَالَتْ نَمْلَةٌ = ހިނިއެއް ބުނެއެވެ.۞ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّمْلُ = އޭ ހިނިތަކުންނޭވެ.۞ ٱدْخُلُوا۟ مَسَـٰكِنَكُمْ = ތިޔަބައިމީހުން ތިޔަބައިމީހުންގެ ގެދޮރުތަކަށް ވަންނާށެވެ.۞ لَا يَحْطِمَنَّكُمْ سُلَيْمَـٰنُ = سليمان ގެފާނު ތިޔަބައިމީހުން

ފިސްކުރުވިއަ ނުދޭނެވެ.۞ وَجُنُودُهُ = އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ ސިފައިންނާއި.۞ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿١٨﴾ =
އެމީހުންނަށް (ކަލޭމެންގެ) إحْسَاس ވެސް ނުވާ حال ۞.

إِجْمَالِي މާނަ

(١٥) އަދި ހަމަކަށަވަރުން سلام ލެއްވި داود ގެފާނަށާއި سلام ލެއްވި سليمان ގެފާނަށް މިވަނީ ރަސްކަލާނގެ علم ދެއްވިފައެވެ. (އެއީ ދޫނިސޫފާސޫތުތަކާއި وحشى ޖަނަވާރާ ޖިންނި شيطان ގެ ބަސްތަކުރުންތެރިކަން ދެނެވަޑައިގަތުމާއި އަދިވެސް އެތައްކަމެއްގެ علم އެވެ.) އަދި އެދެބޭކަލުން ވިދާޅުވިއެވެ. އެންމެހައި حمد އަކީ تعريف އާއި حقّ ވާގޮތަށް ހުރީ الله އަށެވެ. އެކަލާނގެއީ އެކަލާނގެ مؤمن އަޅުތަކުންގެ ތެރެއިން ގިނަ ބަޔަކަށްވުރެ މިދެބޭކަލުން މާތްކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ.

(١٦) އަދި سليمان ގެފާނު داود ގެފާނުގެ ވާރުތަވެރިވެވަޑައިގެންނެވިއެވެ. އަދި سليمان ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ މީސްތަކުންނޭވެ. މިދެބޭކަލުންނަށް ދޫނިސޫފާސޫތުގެ ބަސްތޯރުތަކާ އުގަންނަވައި ދެއްވިއްޖެއެވެ. (އަދި ހުނަރުތަކުގެ ތެރެއިން) ހުރިހާކަމެއް މިދެބޭކަލުންނަށް ދެއްވިއްޖެއެވެ. الله ދެއްވައިފިއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއީއެވެ ފާޅުވެގެންވާ ބޮޑުވެގެންވާ فضل ވަންތަކަމެއްކަން يقين އެވެ. (އެކަންކަމުގެ ތެރެއިގައި نبى ކަމާއި رسول ކަމާއި ވެރިކަން ވެއެވެ.)

(١٧) އަދި جِنّ އިންސާނުންނާއި ދޫނިސޫފާސޫތުން އެކުލެވިގެންވާ سليمان عليه السّلام ގެ لشكر އެއްކުރެވުނެވެ. އެކަލޭގެފާނު އެ لشكر އެއްކުރައްވައި جمع ކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެ لشكر ގެ އެންމެ ކުރީގައިވާ ބައެއް އެންމެ ފަހުގައިވާ ބައިވަރި ގުޅިލާފަހުރުމަށެވެ.

(١٨) (ދަތުރުކޮށް سليمان عليه السّلام އާއި ބައި لشكر ދާއިރުގައި ހަރަކާތްކުރައްވައިފިއެވެ.) އަދި وَادِىْ النَّمْل (ހިނިގާމުގާ) އަށް ޖެހުނީމާ ހިނިގަލެއް ވަޑައިގެންނެވުމުން އެކަހަލަ ހިނިޖެއް (އެހެން ހިނިތަކަށް) ބުންޖެއެވެ. ކަލޭމެން ކަލޭމެން ގެތަކަށް ވަންނާށެވެ. އަދި سليمان ގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ لشكر އެބޭކަލުންނަށް إحساس ވެސްނުވެފައި އެބޭކަލުންގެ (ފައިތަކުން) ކަލޭމެން ފިއި ފިސްކުރުވިއަނުދޭށެވެ.

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا مِّن قَوْلِهَا وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِيٓ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ ٱلَّتِيٓ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ وَعَلَىٰ وَٰلِدَيَّ وَأَنْ أَعْمَلَ صَٰلِحًا تَرْضَىٰهُ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ فِي عِبَادِكَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٩﴾ وَتَفَقَّدَ ٱلطَّيْرَ فَقَالَ مَا لِيَ لَآ أَرَى ٱلْهُدْهُدَ أَمْ كَانَ مِنَ ٱلْغَآئِبِينَ ﴿٢٠﴾ لَأُعَذِّبَنَّهُۥ عَذَابًا شَدِيدًا أَوْ لَأَاْذْبَحَنَّهُۥٓ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٢١﴾ فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطتُ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِۦ وَجِئْتُكَ مِن سَبَإٍۭ بِنَبَإٍ يَقِينٍ ﴿٢٢﴾

ތަފްސީރު

فَتَبَسَّمَ ضَاحِكًا = ފަހެ ސުލައިމާނު يعني: سليمان ގެފާނު ހިނިތުންވެވަޑައިގެ حال ހާލު ބަނދަވަރު ހިނިވަރުދެއްވިއެވެ. ❁ مِّن قَوْلِهَا = އޭނާގެ ބަހުން ސަބަބުން. ❁ وَقَالَ رَبِّ أَوْزِعْنِي = އަދި ސުލައިމާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭއަޅުގެ ربّ ރަސްކަލާނގެ. މިއަޅާއަށް إلْهَام ކުރައްވާނދޭވެ! އަޅުގަނޑަށް ޝުކުރުކުރުމަށް! ❁ أَنْ أَشْكُرَ نِعْمَتَكَ = އިބަރަސްކަލާނގެ ދެއްވި نعمة އަށް شكر ކުރުމަށް. ❁ ٱلَّتِيٓ أَنْعَمْتَ عَلَيَّ = އެ نعمة އިބަރަސްކަލާނގެ މިއަޅާއަށް ދެއްވި. ❁ وَعَلَىٰ وَٰلِدَيَّ = އަދި މިއަޅާގެ ބެއްބެމަންމައަށް. ❁ وَأَنْ أَعْمَلَ صَٰلِحًا = އަދި މިއަޅާ صالح عمل ކުރުމަށް (އެކަމުގެ إلْهَام ވެސް ކުރައްވާނދޭވެ.) ❁ تَرْضَىٰهُ = އެ عمل އިބަރަސްކަލާނގެ ރުހިވޮޑިގަންނަވާ. ❁ وَأَدْخِلْنِي بِرَحْمَتِكَ = އަދި އިބަރަސްކަލާނގެ رحمة ފުޅުން މިއަޅާ ވައްދަވާނދޭވެ! ❁ فِي عِبَادِكَ ٱلصَّٰلِحِينَ ﴿١٩﴾ = އިބަރަސްކަލާނގެ صالح އަޅުތަކުންގެ ތެރެއަށް. ❁ وَتَفَقَّدَ ٱلطَّيْرَ = އަދި ސުލައިމާނު ދޫނިތަށް ހޯއްދަވާ ބައްލަވައިފިއެވެ. ❁ فَقَالَ = އަދި ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ مَا لِيَ لَآ أَرَى ٱلْهُدْهُدَ = އަހުރެންނަށް هُدْهُد ދޫނި ނުފެނުނީ ކީއްވެގެންހެއްޔެވެ؟ ❁ أَمْ كَانَ مِنَ ٱلْغَآئِبِينَ ﴿٢٠﴾ = ނުވަތަ އޭނާވީ غائب ވީ މީހުންގެތެރޭގައި ހެއްޔެވެ؟ ❁ لَأُعَذِّبَنَّهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން އޭނާއަށް عذاب ދޭހުށީމެވެ. އަދަބުދޭހުށީމެވެ. ❁ عَذَابًا شَدِيدًا = ގަދަވެގެންވާ عذاب އަކުން. (އެއީ ފިޔަތައް އުވާލުމުގެ ބާވަތުގެ.) ❁ أَوْ لَأَاْذْبَحَنَّهُۥٓ = ނުވަތަ އަހުރެން އޭނާ ކަތިލާހުށީމެވެ. ❁ أَوْ لَيَأْتِيَنِّي = ނުވަތަ އޭނާ އަހުރެންގެ ގާތަށް އަންނާނީއެވެ. ❁ بِسُلْطَٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٢١﴾ = بَيَان ވެގެންވާ عُذْر އަކާއި حُجَّة އަކާއިގެންނެވެ. ❁ فَمَكَثَ غَيْرَ بَعِيدٍ = ފަހެ ދިގު ނޫން ވަގުތުކޮޅަކު ސުލައިމާނު ތިބެވުނެވެ. އިންނެވިއެވެ. (ނުވަތަ އޭނާ ވަގުތުކޮޅަކު ތިއްބެވެ.) ❁ فَقَالَ أَحَطتُ = ފަހެ ބުނެފިއެވެ. އޭނާ (ހުދުހުދު)

ދަންނަވައިފީއެވެ. އަޅުގަނޑަށް އެނގިއްޖެއެވެ.۞ بِمَا لَمْ تُحِطْ بِهِ = އެއެއްޗެއް - ނުވަތަ - އެކަމެއް - ކަލޭގެފާނަށް އެނގިވަޑައިނުގަތުމާ އެއްޗެއް - ނުވަތަ ކަމެއް.۞ وَجِئْتُكَ مِن سَبَإٍ = އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނު އަރިހަށް މިއައީ سَبَأ ގެ ފަރާތުންނެވެ. (يَمَن ކަރައިގެ سَبَأ ރަށުންނެވެ.)۞ بِنَبَإٍ يَقِينٍ (٢٢) = އެނގިކަނޑައެޅިފައިވާ يقين ވެގެންވާ خبر ގެނައިގެންނެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(١٩) ދެން އެކަލޭގެފާނު يعنى: سليمان ހުރިހި އެމީހުންގެ އަޑުއަހާވަޑައި ހިނިތުންވުމަކަށް ކުރައްވައި ހިނިފުޅު ވެވަޑައިފީއެވެ. އަދި ދަންނަވައިފީއެވެ. އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ. އޭ ބަރަސްކަލާނގެ މިއަޅާއާއި އަދި މިއަޅާގެ ބަފައިކަލުންނަށް ދެއްވި رحمة އާއި نعمة އަށް شكر ކުރުމުގެ ތައުފީގު މިއަޅާއަށް إلْهَام ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭ ބަރަސްކަލާނގެ ތިބާ ރުހިވޮޑިގަންނަވާފަދަ صالح عمل ކުރުމުގެ ތައުފީގު މިއަޅާއަށް إلْهَام ކުރައްވާނދޭވެ! އަދި އޭ ބަރަސްކަލާނގެ صالح އަޅުންގެ ތެރެއަށް މިއަޅާ ވައްދަވާނދޭވެ!

(٢٠) އަދި سليمان عليه السّلام އެކަލޭގެފާނުގެ لشكر ގެ ޒިޔާރާ ތުރުއެއްލައިގެ ބަލާކުރެއްވިއެވެ. އަދި ދެން ވިދާޅުވިއެވެ. هُدْ هُدْ ތުރި (ހުވަދު ތުރި) އަޅުގަނޑަށް ނުފެންނާތީ ހީވެގެންނެއްޔެވެ؟ އެތުރި غائب ވީ މީހުންގެތެރޭގައި ވީބާވައެވެ؟

(٢١) އެތުރި بَيَان ވެ ދެއްކޭވެގެންވާ عُذر ގެނައިގެން ނުވަތަ حجّة ގެނައިގެން އަޅުގަނޑާ ގާތަށް ނައިސްފިނަމަ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު އެތުރިޔަކަށް ގަދަފަދަ عذاب ދެއްވާނީމެވެ. ނުވަތަ ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑު އޭތި ކަތިލާނީމެވެ!

- ދޫނިތަކާ އަދަބެއް عقوبة އަދި ތަރުބިޔަތު ދެއްކުމަކީ މަނާކަމެއް ނޫންކަމަށް ބުނެވެއެވެ. سليمان عليه السّلام އެތުރި ހޯއްދަވާން ބޭނުން ސަބަބަކާއިމެދު تفسير علم ވެރިންގެ ދެބަސްއާ އެކުގައި ހަވާސާއި އެކަލޭގެފާނުގެ އަސްކަރީ لشكر ނަ ފެންހުސްވެގެން ފެނަށް ހިސާބުކުރުމަށްބޭނުމުގައި هُدْ هُدْ ހޯއްދަވާށެވެ. އެސްކަރަ ދާކިރުން އެދެނިވާ ފެންހުރި ހިސާބު ހޯއްދަވައި އެކަމުގެ معلومات ދޭ އެއްޗެއްކަމުގައިވާތީއެވެ. والله أعلم .

(٢٢) ދެން سليمان عليه السّلام އެތުރީގެ ވާހަކަދެއްކެވުމަށްފަހު ކޮޅިޔަކަށް ހާޒިރުވެ ދެއްވިއެވެ. ނުވަތަ ތުރި ނައިސް ކޮޅިޔަކަށް ހާޒިރުވެ ދަންނަވައިފިއެވެ. މިތުރިގަދަކަމެއްވެސް ترجمة ވާނެއެވެ. ދެން އެތުރި އަރިސް ދަންނަވައިފި (އޭ سليمان ގެފާނެވެ.) ކަލޭގެފާނު އެނގިވަޑައިނުގަތުމާ معلومات އެއް އަޅުގަނޑަށް އެނގިއްޖެއެވެ. އަޅުގަނޑު ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް މިއައީ يَمَن ކަރައިގެ سَبَأ ރަށުންނެވެ. އެތަނުން އެނގިކަނޑައެޅިފައިވާ يقين خبر ގެނައިގެންނެވެ.

إِنِّي وَجَدتُّ ٱمۡرَأَةٗ تَمۡلِكُهُمۡ وَأُوتِيَتۡ مِن كُلِّ شَيۡءٖ وَلَهَا عَرۡشٌ عَظِيمٞ ﴿٢٣﴾ وَجَدتُّهَا وَقَوۡمَهَا يَسۡجُدُونَ لِلشَّمۡسِ مِن دُونِ ٱللَّهِ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَعۡمَٰلَهُمۡ فَصَدَّهُمۡ عَنِ ٱلسَّبِيلِ فَهُمۡ لَا يَهۡتَدُونَ ﴿٢٤﴾ أَلَّا يَسۡجُدُواْ لِلَّهِ ٱلَّذِي يُخۡرِجُ ٱلۡخَبۡءَ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَيَعۡلَمُ مَا تُخۡفُونَ وَمَا تُعۡلِنُونَ ﴿٢٥﴾ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ ۩ ﴿٢٦﴾

މުފްރަދާ

إِنِّي وَجَدتُّ ٱمۡرَأَةٗ = ހަމަކަށަވަރުން އަހަރެން އަންހެނަކު ފެނިއްޖެއެވެ.۞ تَمۡلِكُهُمۡ = އެމީހުން ملك ކުރައްވާމީ (އެމީހުންގެ ވެރިއަކަށް ވެގެންވާމީ)۞ وَأُوتِيَتۡ مِن كُلِّ شَيۡءٖ = އަދި އެކަމަނާއަށް (ރަސްރަސްކަލުންނަށް ބޭނުންވާ ތަކެތީގެ) ހުރިހާ އެއްޗެއް ދެއްވިފައިވެއެވެ. ލިބިގެންވެއެވެ.۞ وَلَهَا عَرۡشٌ عَظِيمٞ ﴿٢٣﴾ = އަދި އެކަމަނާއަށް ބޮޑުވެގެންވާ عَرْش އެއްވެއެވެ.۞ وَجَدتُّهَا وَقَوۡمَهَا = އަދި އަހަރެން ފެނިއްޖެ އެކަމަނާއާއި އެކަމަނާގެ قوم ގެ މީހުން.۞ يَسۡجُدُونَ لِلشَّمۡسِ = އިރަށް سَجدَة ކުރާތީއެވެ. އަޅުކަންކުރާތީއެވެ.۞ مِن دُونِ ٱللَّهِ = اللّه ފިޔަވައި.۞ وَزَيَّنَ لَهُمُ ٱلشَّيۡطَٰنُ = އަދި شيطان އެމީހުންނަށް ޒީނަތްތެރިކޮށްދިނީއެވެ.۞ أَعۡمَٰلَهُمۡ = އެމީހުންގެ عمل ތައް.۞ فَصَدَّهُمۡ عَنِ ٱلسَّبِيلِ = އަދި އެޝައިޠާނު އެމީހުން (ސަބީލު) މަގުން ދުރުކޮށްލީއެވެ.۞ فَهُمۡ لَا يَهۡتَدُونَ ﴿٢٤﴾ = ފަހެ އެމީހުންނަކީ ތެދުމަގެއް ނުލިބޭއެވެ.۞ أَلَّا يَسۡجُدُواْ لِلَّهِ = އެމީހުން اللّه އަށް سَجدَة ނުކުރުމަށްޓަކައި / އަޅުކަން ނުކުރުމަށްޓަކައި.۞ ٱلَّذِي يُخۡرِجُ ٱلۡخَبۡءَ = އެކަލާނގެއީ ފޮރުވި ނިވައިވެގެންވާތަކެތި ނެރުއްވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ = އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވެސް.۞ وَيَعۡلَمُ = އަދި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ مَا تُخۡفُونَ وَمَا تُعۡلِنُونَ ﴿٢٥﴾ = ތިޔަބައިމީހުން ވަންހަނާކުރާ ކަންތައްތަކާއި އަދި ފާޅުކުރާ ކަންތައްތައްވެސް.۞ ٱللَّهُ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ = اللّه އެއީ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (حقّ) ގޮތުން إله އަކު ނުވާ ކަލާނގެއެވެ.۞ رَبُّ ٱلۡعَرۡشِ ٱلۡعَظِيمِ ۩ ﴿٢٦﴾ = އަދި ބޮޑުވެގެންވާ عَرْش ގެވެރި ربّ އެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٢٣) ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން ދުށީ އެމީހުންގެ ވެރިއެއްކަމުގައި އަންހެނަކަށެވެ. (އަދި އެއީ އެމީހުންގެ مَلِكَة އެވެ. އަދި ރަސްރަސްކަލުންނަށް ރަސްކަން ހިންގުމަށް ބޭނުންވާ) ހުރިހާ ބާވަތެއްގެ ސާމާނެއް ހުރިހާ وَسِيْلة އެއް އެކަމަނާއަށް ލިބިގެންވެއެވެ. އަދި އެކަމަނާއަށް ބޮޑުވެގެންވާ عَرش އެއްވެއެވެ. تَخْت އެއްވެއެވެ.

(٢٤) އަދި އަހުރެންދުށީ އެކަމަނާއާއި އެކަމަނާގެ قوم މީހުން اللّٰه ފިޔަވައި އިރަށް سَجِدَة ކުރާތީއެވެ. (އިރަށް އަޅުކަންކުރާތީއެވެ.) އަދި ޝައިޠާނު އެމީހުންނަށް އެމީހުންގެ އެ عمل ޒީނަތްތެރިކޮށްދީފައި ވެއެވެ. ފަހެ ޝައިޠާނު އެމީހުން ތެދުމަގުން ހުރަސްއަޅައި ދުރުކޮށްފައިވެއެވެ. އެހެންވެ އެމީހުންނަށް ތެދުމަގު ނުލިބެއެވެ.

(٢٥) (ޝައިޠާނު އެގޮތަށް އެކަން ހަދައިދިނީ) އެމީހުން اللّٰه އަށް سَجِدَة ނުކުރުމަށްޓަކައެވެ. (އެކަލާނގެއަށް އަޅުކަން ނުކުރުމަށްޓަކައެވެ.) އެކަލާނގެއީ އުޑުތަކާއި ބިމުގައި ވަންހަނާވެގެންވާތަކެތި ނެރުއްވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިޔަބައިމީހުން ވަންހަނާކުރާ ތަކެއްޗާއި އަދި ފާޅުކުރާތަކެތި އެކަލާނގެ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ.

- ދަންނައެވެ. އުޑުތަކުގައި ފޮރުވި ނިވައިވެފައިވާ ތަކެއްޗަކީ ވާރޭފެނެވެ. އަދި ބިމުގައި ފޮރުވި ވަންހަނާވެގެންވާތަކެއްޗަކީ ގަސްގަހާގެހިއެވެ. واللّٰه أعلم .

(٢٦) اللّٰه އީ އެކަލާނގެ ފިޔަވައި (އަޅުކަންކުރުން حقّ) އެހެން އެއްވެސް إله އަކު ނުވާ ކަލާނގެއެވެ. އަދި ބޮޑުވެގެންވާ عرش ގެ ވެރި ކަލާނގެއެވެ.

❁ قَالَ سَنَنظُرُ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾ ٱذْهَب بِّكِتَٰبِى هَٰذَا فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ فَٱنظُرْ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ قَالَتْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ إِنِّىٓ أُلْقِىَ إِلَىَّ كِتَٰبٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ إِنَّهُۥ مِن سُلَيْمَٰنَ وَإِنَّهُۥ بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ أَلَّا تَعْلُوا۟ عَلَىَّ وَأْتُونِى مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾ قَالَتْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ أَفْتُونِى فِىٓ أَمْرِى مَا كُنتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّىٰ تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾

ތަރުޖަމާ

❁ قَالَ سَنَنظُرُ = އެކަލޭގެފާނު يعني: سليمان ގެފާނު - ވިދާޅުވިއެވެ. ނިކަންތުރާ އަހުރެމެން ބަލާނަމެވެ.❁ أَصَدَقْتَ أَمْ كُنتَ مِنَ ٱلْكَٰذِبِينَ ﴿٢٧﴾ = ކަލޭބުނީ ތެދުތޯ ނުވަތަ ކަލޭވީ ދޮގުވެރިންގެތެރެއިންވާ މީހަކުތޯ؟❁ ٱذْهَب بِّكِتَٰبِى هَٰذَا = އަހުރެމެންގެ މި ސިޓީ ހިފައިގެން ކަލޭދާށެވެ!❁ فَأَلْقِهْ إِلَيْهِمْ = ދެންފަހެ އެމީހުންގެ ދިމާއަށް އެސިޓީ އެއްލާލާށެވެ!❁ ثُمَّ تَوَلَّ عَنْهُمْ = ދެން ކަލޭ އެމީހުންނާ ދުރަށްޖެހިލާށެވެ.❁ فَٱنظُرْ = ދެން ކަލޭބަލާލާށެވެ!❁ مَاذَا يَرْجِعُونَ ﴿٢٨﴾ = އެމީހުން مُرَاجَعَة ކުރަނީ ކޮންއެއްޗެއްތޯއެވެ؟ އެމީހުން ކުރަނީ ކިއްޔަތޯ؟❁ قَالَتْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ = އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެ قوم ގެ ބޮޑެތިންނޮވެ.❁ إِنِّىٓ أُلْقِىَ إِلَىَّ = ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންނަށް އެއްލިވިއްޖެއެވެ. (ޖެހިވިއްޖެއެވެ.)❁ كِتَٰبٌ كَرِيمٌ ﴿٢٩﴾ = މާތްވެގެންވާ ސިޓީއެއް.❁ إِنَّهُۥ مِن سُلَيْمَٰنَ = އެ ސިޓީ އައިސްފައިވަނީ سُلَيْمَان ގެ ކައިރިންނެވެ.❁ وَإِنَّهُۥ بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ ﴿٣٠﴾ = އަދި ފެށިފައިވަނީ (بِسْمِ ٱللَّهِ ٱلرَّحْمَٰنِ ٱلرَّحِيمِ އެވެ.)❁ أَلَّا تَعْلُوا۟ عَلَىَّ = ތިޔަބައިމީހުން މިމަންކަލޭގެފާނަށް މަތިވެރިނުވެ ބޮޑާވެ ނުގަންނާށެވެ!❁ وَأْتُونِى مُسْلِمِينَ ﴿٣١﴾ = އަދި ތިޔަބައިމީހުން ކިޔަމަންތެރިންގެ ގޮތުގައި މިމަންކަލޭގެފާނު އަރިހަށް އަންނާށެވެ! މިއެވެ.❁ قَالَتْ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ = އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އެ قوم ގެ ބޮޑެތިންނޮވެ.❁ أَفْتُونِى فِىٓ أَمْرِى = ތިޔަބައިމީހުން އަހުރެންގެ ކަންތައްގައި ފަތުވާދީލާ ބައްލަވާށެވެ.❁ مَا كُنتُ قَٰطِعَةً أَمْرًا = ތިޔަބައިމީހުންނަކާ ނުލާ ކަމެއް ނިންމާ ކަނޑައި ނުތިބެމެވެ. (އަދި މިގޮތެއްގައިވެސް ނުހިނގަމެވެ.)❁ حَتَّىٰ تَشْهَدُونِ ﴿٣٢﴾ = ތިޔަބައިމީހުން ހާޒިރުވެ އަހުރެންނަށް ދަންނަވަން / ތިޔަބައިމީހުން مشورة ދިނުމަށްދާންދެން.❁

إِجْمَالِي މާނަ

(٢٧) سليمان عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. (އޭ هُدْ هُدْ އެވެ.) ކަލޭ ތިޔަބުނި ތެދެއްތޯ ނުވަތަ ކަލޭއަކީ ދޮގުވެރިންގެތެރެއިންތޯ މިހާރުމެ ނިކަންހުރެ އަހުރެން ބަލާނަމެވެ.

(٢٨) އަހުރެންގެ މިސިޓީ ހިފައިގެން ކަލޭ ދާށެވެ. އަދި ގޮސް އެމީހުންގެތެރެއަށް އެސިޓީ ވައްޓާލާށެވެ! ދެން އެމީހުންނާ ދުރަށްޖެހިގެން ހުންނާށެވެ! އަދި އެކަމާމެދު (އެސިޓީގެ ކަންތައްތަކާމެދު އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި ވާހަކަދައްކައި مشورة ކުރުމަށްފަހު ޖަވާބުދޭނެގޮތެއް ކަލޭ ނިކަން ބަލާށެވެ.!)

- ދަންނައެވެ. ދެން އެސޯރުގެ سُلَيْمَان ގެ ރަސްގެފާނު ކަންތައްކުރިއެވެ. ދެން އެކަމަށްއޭ އެކަމަށްގެ قوم ގެ ބޮޑުންގެ މެދުގައި އެސިޓީއާއިމެދު ކުރުމުން مشورة ކާއި ދެކޮޅުން ބަޔާއި ވާހަކަ ފެނުން މިދިޔާ އާއިއާ ތަކުގައި ހުރިއެވެ.

(٢٩) އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ قوم ގެ މާތްބޭފުޅުންނޭވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެންނަށް މާތްވެގެންވާ ސިޓީއެއް އެއްލާވިގެންއެވެ. ލިބިއްޖެއެވެ.

(٣٠) ހަމަކަށަވަރުން އެސިޓީ އައިސްފައިވަނީ سُليمان ގެ އަރިހުންނެވެ. އަދި އޭގައިވަނީ – " بسم اللّه الرّحمن الرّحيم " (މިގޮތުގައި ދެންވަނީ)

(٣١) ތިޔަބައިމީހުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ މައްޗަށް ބޮޑާވެގަންނާށެވެ. އަދި إيمان ވެ ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ حال ތިމަންކަލޭގެފާނު އަރިހަށް އަންނާށެވެ." މިއެވެ.

- ދަންނައެވެ. މިއައްސަނަރި يمن ކަރައިގެ سَبأ ގެ مَلِكَة އެވެ. އެމީހުންގެ ވެރިޔާއެވެ. އެކަމަނާގެ ނަމަކީ بَلْقِيس އެވެ. އެކަމަނާގެ ބައްޕައަކީ شُراحيل ކިޔާ މީހެއްކަމުގައިވެއެވެ. އޭނާ مشهور بَلْقِيس ގެނަމުންނެވެ.

(٣٢) އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ قوم ގެ ބޮޑެތި މާތްމީހުންނޭވެ. އަހުރެންގެ މިކަމުގެ ކަންތައްތަކުގައި ކަލޭމެން مَشورة ދޭށެވެ ފتوى ދީބާރާށެވެ. ކަލޭމެންގެ حاضر ގައި مشورة ކޮށްގައި ނޫނީ އެއްވެސްކަމެއް އަހުރެން ނިންމައެއް ނުކުރަމެވެ. (މިކަމުގައިވެސް ކަލޭމެން ފާގަތުކުރާށެވެ.)

قَالُواْ نَحْنُ أُوْلُواْ قُوَّةٍ وَأُوْلُواْ بَأْسٍ شَدِيدٍ وَٱلْأَمْرُ إِلَيْكِ فَٱنظُرِى مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾ قَالَتْ إِنَّ ٱلْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُواْ قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوٓاْ أَعِزَّةَ أَهْلِهَآ أَذِلَّةً ۖ وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ وَإِنِّى مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ فَنَاظِرَةٌۢ بِمَ يَرْجِعُ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾ فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمَـٰنَ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ فَمَآ ءَاتَىٰنِۦَ ٱللَّهُ خَيْرٌ مِّمَّآ ءَاتَىٰكُم بَلْ أَنتُم بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ ٱرْجِعْ إِلَيْهِمْ فَلَنَأْتِيَنَّهُم بِجُنُودٍ لَّا قِبَلَ لَهُم بِهَا وَلَنُخْرِجَنَّهُم مِّنْهَآ أَذِلَّةً وَهُمْ صَـٰغِرُونَ ﴿٣٧﴾

ލަފްޒީމާނަ

قَالُواْ = އެމީހުން يعنى: قوم މާތްބޭބެން ދެންނެވިއެވެ.❁ نَحْنُ أُوْلُواْ قُوَّةٍ = އަހުރެމެންނަކީ ބާރުގެ ވެރި ބައެކެވެ. ބާރުހުރި ބައެކެވެ.❁ وَأُوْلُواْ بَأْسٍ شَدِيدٍ = އަދި ހަނގުރާމައިގައި ވަރަށް ބާރުގަދަ ބައެކެވެ.❁ وَٱلْأَمْرُ إِلَيْكِ = އަދި އަމުރުވެރިކަންވަނީ ކަލޭގެފާނަށެވެ. / ކަލޭގެފާނުން ނިންމަވައިދެއްވާނެ ގޮތަކަށެވެ.❁ فَٱنظُرِى مَاذَا تَأْمُرِينَ ﴿٣٣﴾ = ފަހެ ކަލޭގެ أمر ކުރައްވާނޭގޮތް ކަލޭގެ ބައްލަވާށެވެ!❁ قَالَتْ = އެކަލޭގެ ވިދާޅުވިއެވެ.❁ إِنَّ ٱلْمُلُوكَ = ހަމަކަށަވަރުން ރަސްރަސްކަލުން. (عامٌ ރަސްރަސްކަލުން)❁ إِذَا دَخَلُواْ قَرْيَةً = ރަށަކަށް ވަދެއްޖެއްޔާ. (ގަދަކަމުން ހަނގުރާމަކޮށްގެން ވަދެއްޖެއްޔާ)❁ أَفْسَدُوهَا = އެރަށެއް ހަލާކުކޮށް فاسِدُ ކުރެއެވެ.❁ وَجَعَلُوٓاْ أَعِزَّةَ أَهْلِهَآ = އެމީހުން އެރަށެއްގެ عزّة ވެރި މާތްމީހުން ހަދައެވެ.❁ أَذِلَّةً = ނިކަމެތި ދެރަމީހުން ކަމުގައި.❁ وَكَذَٰلِكَ يَفْعَلُونَ ﴿٣٤﴾ = އެމީހުން ކަންތައްކުރަނީ އެފަދައިންނެވެ.❁ وَإِنِّى مُرْسِلَةٌ إِلَيْهِم بِهَدِيَّةٍ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން އެމީހުންނަށް (ސިޓީ ފޮނުއްވި ތަރަފަށް) ހަދިޔާއެއް ފޮނުވާނަމެވެ.❁ فَنَاظِرَةٌۢ = ފަހެ ދެން ބަލާނަމެވެ.❁ بِمَ يَرْجِعُ ٱلْمُرْسَلُونَ ﴿٣٥﴾ = ފޮނުވުނު މީހުން އެނބުރި އަންނަނީ ކޮންއެއްޗަކާއިގެންތޯ؟❁ فَلَمَّا جَآءَ سُلَيْمَـٰنَ = ދެންފަހެ سليمان ގާތަށް އަރިހަށް އެމީހުން (ހަދިޔާ ނާއިގެން) އައިހިނދުން.❁ قَالَ أَتُمِدُّونَنِ بِمَالٍ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މުދަލުން އަހުރެންނަށް ތިޔަބައިމީހުން މަދަދުކުރަނީހެއްޔެވެ؟❁ فَمَآ ءَاتَىٰنِۦَ ٱللَّهُ خَيْرٌ = ފަހެ الله تعالى އަހުރެންނަށް ދެއްވި އެއްޗަކީ ދުނިޔޭގެ މާހެޔޮ އެއްޗެކެވެ.❁ مِّمَّآ ءَاتَىٰكُم = ކަލޭމެންނަށް ދެއްވި އެއްޗެހިވުރެ.❁ بَلْ أَنتُم = އަދި ތިޔަބައިމީހުން.؟ ދެއްވިއެއްޗެހީން.❁ بِهَدِيَّتِكُمْ تَفْرَحُونَ ﴿٣٦﴾ = ތިޔަބައިމީހުންގެ ހަދިޔާއިން ފަޚުރުވެރިވަނީއެވެ.❁ ٱرْجِعْ إِلَيْهِمْ = އެނބުރި އެމީހުންގެ ގާތަށް ދާށެވެ.❁

فَلَنَأْتِيَنَّهُم = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލާނގެމެން އެމީހުންގާތަށް ވަޑައިގަންނަވާނެމެވެ. ❁ بِجُنُودٍ = ސިފައިންނާއިގެން / لشكر ތަކާއިގެން. ❁ لَّا قِبَلَ لَهُم بِهَا = އެ لشكر ތަކާދެކޮ އެމީހުންނަށް ކުރިމަތިލެވޭކަށް ނުވާނެއެވެ. ❁ وَلَنُخْرِجَنَّهُم مِّنْهَآ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލާނގެމެން އެމީހުން އެރަށުން ނެރުއްވާނަމެވެ. ❁ أَذِلَّةً = ނިކަމެތިކޮށް. ❁ وَهُمْ صَـٰغِرُونَ (٣٧) = އެމީހުން ނިކަމެތިވެ ދަށްވެގެންވާ حال ❁.

إِجْمَالِي މާނަ

(٣٣) އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. އަހުރެމެންނަކީ ބާރުގަދަ އަދި ހަނގުރާމައިގައި ގަދަފަދަ ކަނބޮ ބަޔެކެވެ. އެކަމަކު ކަމުގެ މުޅި އިޚްތިޔާރު ކަލޭގެފާނުގެ އަތްޕުޅުގައެވެ. ހުކުމަކީ ކޮން ހުކުމެއްކަން ކަލޭގެފާނު ބައްލަވާށެވެ!

- ދަންނަވައެވެ. އެމީހުންގެ ބާރުން ސުލައިމާނުއާ އެކަމަނާ ވިދާޅުވުމަކާއެކު ހަނގުރާމައަށް ދާން ތައްޔާރު ތިބިކަމަށެވެ. އަދި އެގޮތް ބޭނުން އެދޭކަމަށެވެ. والله أعلم .

(٣٤) އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ. عَامّ ގޮތެއްގައި ރަސްރަސްކަލުން ގަދަކަމުން ރަށަކަށް ވަދެއްޖެނަމަ އެރަށެއް ހަލާކުކޮށްލައި ފަސާދަކޮށްލައެވެ. އަދި އެރަށުގައިވާ މީހުންގެ ތެރެއިން ބާރުވެރިން (عزّة ތެރިން) ދެރަކޮށް ނިކަމެތިކޮށްލައެވެ. އެމީހުން ކަންތައް ކުރާނީ އެގޮތަށެވެ.

(٣٥) (އަދި އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.) އަހުރެން އެމީހުންގެ ގާތަށް ހަދިޔާއެއް ފޮނުވާނަމެވެ. ދެން ހަދިޔާ ފޮނުވާ ހަދިޔާ ހިފައިގެން ދިޔަމީހުން އަނބުރާ رجوع ވެގެން ކިހިނެއްތޯ؟ ކަންކަމުގެ خبر ގެނައިމީހުން ބަލައިން ބަލާނަމެވެ. (މި هدية އެކަލޭގެފާނު قبول ކުރައްވައިފިނަމަ އެއީ ހަމަ ދުނިޔަވީ ރަސްކަލެކެވެ. އަދި ކަމަނާ ހަނގުރާމައިން ދޫކުރެވޭނެއެވެ. هدية قبول ނުކުރައްވައިފިނަމަ އެއީ ރަސްކަލެއް ނޫނެވެ. އެއީ نبى ބޭކަލެކެވެ. ދެން ދީނަށް ކިޔަމަންތެރިވެގެން تبَع ވާނެވެ.)

(٣٦) ދެން ފަހެ (ހަދިޔާ ހިފައިގެން ދިޔަ ރަސޫލު) سليمان ގެފާނާ ހަމައަށް އައުމުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އަހުރެންނަށް މުދަލުގެ ގޮތުން މަދަދުކުރަނީހެއްޔެވެ؟ ފަހެ الله އަހުރެންނަށް ދެއްވާފައިވާ ތަކެތި ތިޔަބައިމީހުންނަށް ދެއްވާފައިވާ ތަކެއްޗަށްވުރެ ހެޔޮވެގެންވެއެވެ. އަދި ބަލަ ތިޔައީ ކީއްތޯ؟ ތިޔަބައިމީހުންގެ هَدِيَة ގައިގެން އުފާކުރަނީއެވެ.

(٣٧) (މިއަދު ހަދިޔާ ހިފައިގެން) އެމީހުންގެ ގާތަށް އަނބުރާ ދާށެވެ! ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންނަށް ކުރިމަތިލާކަށް ނުކުޅެދޭ ސިފައިންނާއި لشكر ތަކާއިގެން އެމީހުންގެ ގާތަށް އަހުރެމެން އަންނާނަމެވެ. އަދި އެމީހުން ދެރަވެ ނިކަމެތިވެގެންވާ حال ހަމަކަށަވަރުން އެރަށުން އަހުރެމެން އެމީހުން ނެރޭނަމެވެ.

قَالَ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ أَيُّكُمْ يَأْتِينِى بِعَرْشِهَا قَبْلَ أَن يَأْتُونِى مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾ قَالَ عِفْرِيتٌ مِّنَ ٱلْجِنِّ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبْلَ أَن تَقُومَ مِن مَّقَامِكَ ۖ وَإِنِّى عَلَيْهِ لَقَوِىٌّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾ قَالَ ٱلَّذِى عِندَهُۥ عِلْمٌ مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ ۚ فَلَمَّا رَءَاهُ مُسْتَقِرًّا عِندَهُۥ قَالَ هَٰذَا مِن فَضْلِ رَبِّى لِيَبْلُوَنِىٓ ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ ۖ وَمَن شَكَرَ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن كَفَرَ فَإِنَّ رَبِّى غَنِىٌّ كَرِيمٌ ﴿٤٠﴾

މުފްރަދާ

قَالَ يَٰٓأَيُّهَا ٱلْمَلَؤُا۟ = އެކަލޭގެފާނު – يعني: سليمان ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ ބޮޑެތި މާތް މީހުންނޭވެ. ❁ أَيُّكُمْ يَأْتِينِى بِعَرْشِهَا = އެކަމަނާގެ عرش ތިޔަބޭފުޅުންކުރެ ގެނެސްދޭނީ ކާކުހެއްޔެވެ؟ ❁ قَبْلَ أَن يَأْتُونِى = އައުމުގެ ކުރިން ގާތަށް އައުމުގެ ކުރިން. ❁ مُسْلِمِينَ ﴿٣٨﴾ = إِسْلَام ވެގެންވާ حال / ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ حال. ❁ قَالَ عِفْرِيتٌ = އިފްރީތަކު ދެންނެވިއެވެ. ❁ مِّنَ ٱلْجِنِّ = ޖިންނިންގެ ތެރެއިންވާ. ❁ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ = އަހުރެން ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް އެތަކެތި ގެނެސްދޭނަމެވެ. ❁ قَبْلَ أَن تَقُومَ = ކަލޭގެފާނު ތެދުވެވަޑައިގަތުމުގެ ކުރިން. ❁ مِن مَّقَامِكَ = ކަލޭގެފާނު ތިއިންނެވި މަޖިލީހުން / ކަލޭގެފާނުގެ ބޭއްވެވުމުން. ❁ وَإِنِّى عَلَيْهِ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެން އެކަމަށް ގަދަވެގެންވާ އަމާނާތްތެރިއެކެވެ. ❁ لَقَوِىٌّ أَمِينٌ ﴿٣٩﴾ = ކަނޑައެޅިގެން ވަރުގަދަ އަދި أَمَانَة ތެރިއަކީމެވެ. ❁ قَالَ ٱلَّذِى عِندَهُۥ = (އަދި) އެކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައިހުރި މީހާ ދެންނެވިއެވެ. ❁ عِلْمٌ مِّنَ ٱلْكِتَٰبِ = ފޮތުގެ عِلْمُ (ފޮތުން ލިބުނު علم) ❁ أَنَا۠ ءَاتِيكَ بِهِۦ = އަހުރެން ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް އެތަކެތި ގެނެސްދޭނަމެވެ. ❁ قَبْلَ أَن يَرْتَدَّ إِلَيْكَ طَرْفُكَ = ކަލޭގެފާނުގެ ލޯ ހުޅުވާލާފައި އެނބުރި ކަލޭގެފާނުގެ ގާތަށް ރުޖޫޢުވުމުގެ ކުރިން. (ނުވަތަ ލޯމަރާލުމުގެ ކުރިން) ❁ فَلَمَّا رَءَاهُ = ފެނިވަޑައިގަތުމުން ❁ مُسْتَقِرًّا عِندَهُۥ = އެކަލޭގެފާނުގެ ގާތުގައި ހުރިތަން. (އެ عرش) ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ هَٰذَا مِن فَضْلِ رَبِّى = މިއީ އަހުރެންގެ رَبّ ގެ فَضْل ވަންތަކަމުގެ ތެރެއިންވެއެވެ. ❁ لِيَبْلُوَنِىٓ = އަހުރެން إمتحان ކުރެއްވުމަށްޓަކައި. ❁ ءَأَشْكُرُ أَمْ أَكْفُرُ = އަހުރެން شكر ކުރަމުތޯ ނުވަތަ كافر ވަމުތޯ؟ ❁ وَمَن شَكَرَ = އަދި شكر ކުރާމީހާ ❁ فَإِنَّمَا يَشْكُرُ لِنَفْسِهِۦ = ފަހެ ހަމައެކަނި ކުރަނީ އޭނާގެ އަމިއްލަ نفس ގެ ފައިދާއަށެވެ. ❁

އަދެވެ.۞ وَمَن كَفَرَ = އަދި ކާފަރުވެއްޖެމީހާ ދަންނާށެވެ. (އޭނާގެ ކާފަރުކަމުގެ ގެއްލުމާއި ހަލާކު ހުރިވާނީ ހަމަ އޭނާގެ نفس އަށެވެ.)۞ فَإِنَّ رَبِّى = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ އީ۞ غَنِيٌّ كَرِيمٌ (٤٠) = ފުދިވޮޑިގެންވާ ދީލަތިވަންތަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٣٨) سليمان ގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ لشكر ގެ ބޮޑެތި މާތްމީހުންނަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެމީހުން يعنى: بَلقيس އާއި އެކަމަނާގެ އަރިހުގައިވާ މީހުން إسلام ވެ ކިޔަމަންތެރިވެގެން އައުމުގެ ކުރީގައި އެކަމަނާގެ عرش އަހުރެންނާއި ހަމައަށް ގެނެސްދޭނީ ކަލޭމެންގެ ތެރެއިން ކާކުހެއްތޯ؟

(٣٩) ޖިންނީންގެ ތެރެއިން އިފްރީތަކު ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިއިންނެވިތަނުން ތެދުވެވަޑައިގަތުމުގެ ކުރިން (އެބަހީ: މި مجلس ނިމިގެން ތެދުވެވަޑައިގަތުމުގެ ކުރިން) ކަލޭގެފާނުގެ އަރިހަށް އަހުރެން އޭތި ގެނެސްދޭނަމެވެ. އަދި އަހުރެންނަކީ އޭގެމައްޗަށް އަމާނާތްތެރި އަދި ބާރުގަދަ މީހެކެވެ.

(٤٠) އަދި އެމީހަކުގެ ގާތުގައި ފޮތުގެ علم ގެ ބައެއްވާމީހާ ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނު ތިލަފަތު ހުޅުއްވާލައި ބަންދުކުރުމުގެ ކުރިން - ނުވަތަ ތިލަފަތްމަތި ފޮޅުކޮށްލެއްވުމުގެ ކުރިން - ކަލޭގެފާނު އަރިހަށް އަހުރެން އޭތި ގެނެސްދޭނަމެވެ. (ދެންފަހެ އެކަލޭގެފާނަށް އެކަމުގެ ހުށަހެޅުއްވުން އޮވިހަކަ الله އަށް دعاء ކޮށްދެއްވާ އާއި ގުޅޭ އެކަލޭގެފާނުގެ يعنى: سليمان ގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި ބަހައްޓައިފިއެވެ.)

ދެން سليمان ގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ ކުރިމަތީގައި އެ عرش ސާބިތުވެ قائم ވެގެންވާކަން ފެނިވަޑައިގަތުމުން އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. މިއީ އަހުރެން ހަމަޔަގީންކޮށް ކުރެއްވި رب ގެ فضل ވެރިކަމެވެ. އެކަލާނގެ އަހުރެންނަށް ދިނުމަށް ދެއްވި فضل ވެރިކަމުން އެކަލާނގެ ދެއްވާ ނިޢުމަތް نعمة އަށް އަހުރެން شكر ކުރަމުތޯ ނުވަތަ އެ نعمة އަށް އަހުރެން ކާފަރުވާމުތޯ ބަލައްވައި إمتحان ކުރެއްވުމަށްޓަކައެވެ. އަދި شكر ކުރާމީހާ އެ شكر ކުރަނީ ހަމަ އޭނާގެ އަމިއްލަ نفس އަށެވެ. އެބަހީ: އެކަމުގެ ފައިދާ ދިމާވާނީ ހަމަ އެމީހަކަށެވެ. އަދި އެ نعمة ތަކަށް ކާފަރުވާމީހާ ދަންނާށެވެ. އެކަމުގެ ގެއްލުމާއި ހަލާކު ހުރިވާނީ ހަމަ އެމީހަކަށެވެ. އެހެނީ ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންކަލޭގެފާނުގެ ربّ އީ އަމިއްލަ ذات ފުދިވޮޑިގެންވާ އަދި ނުހަނު ދީލަތިވަންތަ ކަލާނގެއެވެ.

قَالَ نَكِّرُوا۟ لَهَا عَرْشَهَا نَنظُرْ أَتَهْتَدِىٓ أَمْ تَكُونُ مِنَ ٱلَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ فَلَمَّا جَآءَتْ قِيلَ أَهَٰكَذَا عَرْشُكِ ۖ قَالَتْ كَأَنَّهُۥ هُوَ ۚ وَأُوتِينَا ٱلْعِلْمَ مِن قَبْلِهَا وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾ وَصَدَّهَا مَا كَانَت تَّعْبُدُ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ إِنَّهَا كَانَتْ مِن قَوْمٍ كَٰفِرِينَ ﴿٤٣﴾

ލުޣަތު

قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: سليمان ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.۞ نَكِّرُوا لَهَا عَرْشَهَا = ތިޔަބައިމީހުން އެކަމަނާގެ

عرش އެކަމަނާއަށް ބަދަލުކޮށް تغيّر ކޮށްލާށެވެ.۞ نَنظُرْ أَتَهْتَدِي = އަހުރެމެން ބަލާނީއެވެ. އެކަމަނާއަކީ

ބުއްދިވެރި ހަދުނާލައިފާނެތޯ؟۞ أَمْ تَكُونُ مِنَ ٱلَّذِينَ لَا يَهْتَدُونَ ﴿٤١﴾ = ނުވަތަ އެކަމަނާވަނީ ތަންދޮރުނޭނގޭ

ނުވިސްނޭ މީހުންގެތެރެއިންތޯ؟۞ فَلَمَّا جَآءَتْ = ފަހެ އެކަމަނާ ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން.۞ قِيلَ أَهَٰكَذَا

عَرْشُكِ = އެކަމަނާއަށް ދެންނެވުނެވެ. ކަލޯގެ عرش މިކަހަލަހެއްޔެވެ؟۞ قَالَتْ = އެކަމަނާ ވިދާޅުވިއެވެ.۞

كَأَنَّهُۥ هُوَ = ތިއައީ ހަމަ އޭގެކަހަލައެވެ.۞ وَأُوتِينَا ٱلْعِلْمَ = އަހުރެމެންނަށް علم ދެވިފައިވެއެވެ.

(އެކަލޭގެފާނުގެ نبي ކަމާ صحّ ކަމުގެ)۞ مِن قَبْلِهَا = މިކަމުގެ ކުރިންވެސް.۞ وَكُنَّا مُسْلِمِينَ ﴿٤٢﴾ =

އަދި އަހުރެމެން މިވަނީ ކިޔަމަންތެރިވެގެންނެވެ. (ތަބާވެވަޑައިގެންނެވެ.)۞ وَصَدَّهَا = އަދި އެކަމަނާ މަނާކުރެވި

. (حقّ މަގަށް رجوع ވުމުން މަނާކުރެވި.)۞ مَا كَانَت تَّعْبُدُ = އެކަމަނާ އަޅުކަންކުރައްވާތީއެވެ.۞ مِن دُونِ

ٱللَّهِ = اللّه ފިޔަވައި.۞ إِنَّهَا كَانَتْ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާވީ.۞ مِن قَوْمٍ كَٰفِرِينَ ﴿٤٣﴾ = كافر قوم

އެއްގެ ތެރެއިންނެވެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٤١) އެކަލޭގެފާނު يعني: سليمان ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން އެކަމަނާގެ عرش (تَخْتُ) އެކަމަނާއަށް ބަދަލުކޮށްދާ تَغَيَّر ކޮށްލައި ހަދާށެވެ. (އެއީ އެކަމަނާ އަޅިސް އެ عرش ދެކެލައި) އެއީ އެކަމަނާގެ عرش ކަމަށް އެނގޭތޯ ބެއްލުމަށް ހެދުމަށްފަހުއްޓޭ ނުވަތަ އެކަމަނާ ވަނީ ތަންދޮރުނަގާނެ ނުވިސްނާ މީހުންގެ ތެރޭގައިންތޯ އަހުރުމެން ބަލާނީއެވެ.

(٤٢) ދެންފަހެ އެކަމަނާ (سليمان ގެފާނުގެ އަރިހަށް) ވަޑައިގެންނެވިހިނދުން (އެކަމަނާގެ عرش އެކަމަނާއަށް ދައްކާފައި) އެކަމަނާއަށް ދެންނެވުނެވެ. ކަލޭގެ عرش ވެސް މިފަދަހެއްޔެވެ؟ މިއީއެއްފަދަހެއްޔެވެ؟ އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. ތިޔައީ ހަމަ އެއީކަހަލައެވެ. އަދި އެކަލޭގެފާނުގެ نبي ކަން صحّ ކަމާއި ތެދުކަމުގެ دليل މިގޮތުގައިފެނުމުގެކުރިންވެސް ލިބިފައެވެ. އަދި އަހުރުމެން މިވެސް ބޯލަނބައި ކިޔަމަންތެރިވެގެންނެވެ. إسلام ވެގެންނެވެ. (މިބަސްފުޅުގެ ترجمة އަދި އެހެންގޮތްގޮތަކަށްވެސް ވެއެވެ.)

(٤٣) حقّ މަގަށް ތެދުމަގުގައި ހުއްޓުވީ رجوع ވުމުން އެކަމަނާ މަނާކުރެއްވީ ތިއްބެވިތަކެއްޗަކީ الله ފިޔަވައި އެކަމަނާ އަޅުކަންކުރި ތަކެއްޗެވެ. (އެއީ އިރެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެކަމަނާ (އޭގެކުރީގައިވެސް) ކާފިރު قوم އެއްގެ ތެރޭގައިންނެވެ. ކާފިރުއްކަމުގައެވެ.

قِيلَ لَهَا ٱدْخُلِى ٱلصَّرْحَ ۖ فَلَمَّا رَأَتْهُ حَسِبَتْهُ لُجَّةً وَكَشَفَتْ عَن سَاقَيْهَا ۚ قَالَ إِنَّهُۥ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ مِّن قَوَارِيرَ ۗ قَالَتْ رَبِّ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَـٰنَ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٤٤﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَـٰلِحًا أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ قَالَ يَـٰقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِٱلسَّيِّئَةِ قَبْلَ ٱلْحَسَنَةِ ۖ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ ٱللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾

ލުޣަތު

قِيلَ لَهَا = އޭނާއަށް ދެންނެވުނެވެ. ❁ ٱدْخُلِى ٱلصَّرْحَ = ކަމަނާ ގަސްރަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ❁ فَلَمَّا رَأَتْهُ = ފަހެ އެކަމަނާ އެގަސްރު ފެނިވަޑައިގެންނެވިހިނދުން. ❁ حَسِبَتْهُ لُجَّةً = އޭގެ ކަނޑެއްކަމުގައި (ފެންކުޅިއެއްގައި) އެކަމަނާއަށް ހީވެވުނެވެ. ❁ وَكَشَفَتْ عَن سَاقَيْهَا = އަދި އެކަމަނާގެ ފައިތިލަތަކުގެ كشفُ ކުރެއްވިއެވެ. ❁ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعنى: سليمان ގެފާނު – ވިދާޅުވިއެވެ. ❁ إِنَّهُۥ صَرْحٌ مُّمَرَّدٌ = ހަމަކަށަވަރުން އެއީ ވިދުވަރުކޮށްފައިވާ ގަސްރެކެވެ. ❁ مِّن قَوَارِيرَ = ބިއްލޫރީގެ. ❁ قَالَتْ رَبِّ = އެކަމަނާ ދެންނެވިއެވެ. އޭއަޅުގެ ربّ އެވެ. ❁ إِنِّى ظَلَمْتُ نَفْسِى = ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ މިއަޅާގެ އަމިއްލަ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖައީމެވެ. ❁ وَأَسْلَمْتُ مَعَ سُلَيْمَـٰنَ = އަދި މިއަޅާ سليمان ގެފާނާއެކު إسلام ވެއްޖައީމެވެ. ❁ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَـٰلَمِينَ ﴿٤٤﴾ = عالم ތަކުގެ ވެރި رَبُّ ކަލާނގެ اللّٰه އަށް. ❁ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَآ إِلَىٰ ثَمُودَ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ثَمُودُ ބަޔަކުގެ ފަރާތަށް މިވަނީ ތިމަންރަސްކަލާނގެ رسول ކަމުގައި ފޮނުއްވީމެވެ. ❁ أَخَاهُمْ صَـٰلِحًا = އެއުރެންގެ أخ صَالح ގެފާނު. ❁ أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ = ތިޔަބައިމީހުން اللّٰه އަށް އަޅުކަންކުރާށޭ. (އެންގެވުމަށް) ❁ فَإِذَا هُمْ = އެބައިމީހުން އެދެބަޔަކަށް. ❁ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴿٤٥﴾ = އަރުވަލުކުރާ ދެފަރާތަކަށްވެއެވެ. ❁ قَالَ يَـٰقَوْمِ = އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހުރެންގެ قوم އެވެ. ❁ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِٱلسَّيِّئَةِ = ކީއްވެގެން ނުބައިކަމަށް އަވަސްވުމަށް. (عذاب އަވަސްވުމަށް) އެދެނީ ހިތްވަރުގެން އުޅުމެވެ؟ ❁ قَبْلَ ٱلْحَسَنَةِ = ހެޔޮކަމަށްވުރެކުރިން. (رحمة އަށްވުރެކުރިން) ❁ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ ٱللَّهَ = ކީއްވެގެން اللّٰه ގެ حضرة ން ފާފަފުއްސެވުމަށް އެދި ނުދަންނަވަނީ! ❁ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿٤٦﴾ = ތިޔަބައިމީހުން رحمة ލިބުމަށްޓަކައެވެ. ❁

إجْمَالِي މާނަ

(٤٤) (ދެންފަހު އެކަމަނާ سليمان ގެފާނުގެ އަރިހަށް ވަޑައިގެންނެވިއިރުން) އެކަމަނާއަށް ދަންނަވައިފި. ކަމަނާ ގަނޑުވަރަށް ވަޑައިގަންނަވާށެވެ. ދެން އެކަމަނާ ގަނޑުވަރަށް ވަޑައިގަތުމުގައި ވަޑައިގެންނެވިއިރުން އެކަމަނާއަށް އެގަނޑުވަރު ހީވީ ކަނޑުކަރުގެ ފެނުކަޅިއެއް ކަމަށެވެ. ދެންކަމަށްވާތީ. (އަދި އެތެރެއަށް ވަޑައިގަތުމުގައި ފެނަށް ފިޔަވަޅު އެޅުއްވުމަށްޓަކައި އެކަމަނާ ހެދުންފުޅު ކަކޫތަކުގެ މައްޗަށް އުފުއްލަވައިފިއެވެ. އެހިނދު سليمان ގެފާނު އެކަމަނާއަށް ވިދާޅުވިއެވެ. އެއީ ބިއްލޫރިން ގަދަކޮށް ހަރުދަނާކޮށް ގަނޑުވަރެކެވެ. (ފެނެއް ނޫނެވެ. ކަނޑުވަރުގެ ބިއްލޫރިން ހެދިފައިވާ ނޫނެވެ.)

އެކަމަނާ ދަންނަވައިފި. އޭ އަޅުގެ ربّ އެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މިއަޅާ މިއަޅާގެ نفس އަށް އަނިޔާވެރިވެއްޖައީމެވެ. އަދި މިއަޅާ سليمان ގެފާނާއެކު عالم ތަކުގެ ވެރި ربّ ކަލާނގެއަށް اللّه އަށް إيمان ވެއްޖައީމެވެ. ބޯލަނބައި ކިޔަމަންވެއްޖައީމެވެ.

- ދަންނަށެވެ. ބައެއް تفسير ފޮތްތަކުގައި ލިޔެވިގެންވެއެވެ. سبأ ގެ مَلِكَة ވަޑައިގަތުމުގެ مناسبة ގައި ޖިންނި شيطان ންނާއި މާރިދުންތަކެއްގައި سليمان ގެފާނު ރިޔާ ގަނޑުވަރެއް ހެއްދެވިއެވެ. އެގަނޑުވަރު ހެއްދެވީ ވިއްލޫރިއިން ސާފު ވަރުގަދަ ބިއްލޫރިންނެވެ. ތަޅުމުގައިވީ އަޑިއަށް ގަދަ ބިއްލޫރިން ހަދައިފައި އޭގެ ދަށުގައިވާ ފެނުގެ ތެރޭގައި ހިނގާ މަހާއި ބޮޑު މަހާ عجائب ތަކާ ތިމިރާތަކެވެ. ގަނޑުވަރުގެ خبر ނިސްބަތްވީހާތަނަކަށް ހިނގާފައިވާ ގަނޑުވަރަށް ވަޑައިގެންނެވި ދެންގަނޑުވަރަށް އެހާތަނަށް. އެހެންވެ އެކަމަނާވެސް ގަނޑުވަރަށް ވަޑައިގަތުމުގައި އެންގެވީމާ ދެންނެވޭނެކަމަކީ ގަދަފަހަރާތު އެދެވެނީ ފާރާލެއްވުމަށް ވަޑައިގަންނަވަން ގަސްތުކުރެއްވިއެވެ. = واللّه أعلم =

(٤٥) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ثَمُود ބޭކަލުންގެ ގާތަށް رسول ކަމާއިގެން އެމީހުންގެ أخ صالح ގެފާނު ފޮނުއްވީމެވެ. ތިޔަބައިމީހުން اللّه އަށް އަޅުކަންކުރާށެވެ. އެހެނީ صَالح عليه السّلام އެވެ. އެއީ މިހަބައިމީހުން اللّه އަށް އަޅުކަން ކުރުމަށް އެދި ގޮވާލެއްވުމެވެ. ފަހެ އެހެންހަދާ – އެބަޔަކީ އެކަލޭގެފާނުގެ ދެބައިބައިވެގެން ޚުޞޫމަތްތެރިވެވިއެވެ. (އެއީ صَالح عليه السّلام އާއި تَبَعَ ވި مؤمن ންނާއި އެކަލޭގެފާނާއި ދިމާކޮށް ކާފިރުންނެވެ.)

(٤٦) އެކަލޭގެފާނު يعني: صالح عليه السّلام ވިދާޅުވިއެވެ. އޭ އަހަރެންގެ قوم ގެ މީހުންނޭވެ. ހެޔޮކަމާއި رحمة ގެ ކުރިން ނުބައިކަމާއި عذاب އަވަހަށް އަންނަށް ތިޔަބައިމީހުން ދަނީ ކީއްވެގެންތޯއެވެ؟. (އެބަހީ: رحمة އާއި ހެޔޮކަމުގެ ކުރީގައި ނުބައިކަމާއި عذاب ބޭނުންވަނީ ކީއްވެތޯއެވެ. ތިޔަބައިމީހުން إيمان ނުވެ ދޮގުކުރުމަށް ނުބައިކަމާއި عذاب ބޭނުންވާ ކަމަކީ ކޮބައިތޯ؟.) ތިޔަބައިމީހުން ކީއްވެ اللّه ގެ حضرة ން ފާފަފުއްސަވައިދެއްވުމަށް ނުއެދެނީ. އެއީ ތިޔަބައިމީހުންނަށް رحمة ލިބިގެން ދިޔުމަށްޓަކައެވެ.

قَالُوا۟ ٱطَّيَّرْنَا بِكَ وَبِمَن مَّعَكَ ۚ قَالَ طَٰٓئِرُكُمْ عِندَ ٱللَّهِ ۖ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ وَكَانَ فِى ٱلْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾ قَالُوا۟ تَقَاسَمُوا۟ بِٱللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُۥ وَأَهْلَهُۥ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِۦ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِۦ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿٤٩﴾ وَمَكَرُوا۟ مَكْرًا وَمَكَرْنَا مَكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾

މުފްރަދާތު

قَالُوا۟ ٱطَّيَّرْنَا بِكَ = އެމީހުން (صالح ގެފާނަށް) ދެންނެވިއެވެ. ކަލޭގެފާނުންގެ ސަބަބުން އަޅުގަނޑުމެންނަށް ނުބައިކަން ލިބިއްޖެއެވެ.۞ وَبِمَن مَّعَكَ = އަދި ކަލޭގެފާނާއި އެކުގައިވާ (إيمان ވި) މީހުންގެ ސަބަބުންނާއި.۞ قَالَ = އެކަލޭގެފާނު يعني: صالح ގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ.۞ طَٰٓئِرُكُمْ عِندَ ٱللَّهِ = ކަލޭމެންގެ ނުބައިކަމާއި مصيبات ތަކީ الله ގެ حضرة ންނެވެ.۞ بَلْ أَنتُمْ = އަދި ކިހިނެއްތޯ؟ ކަލޭމެންނަކީ.۞ قَوْمٌ تُفْتَنُونَ ﴿٤٧﴾ = إمتحان ވާ ބައެކެވެ.۞ وَكَانَ فِى ٱلْمَدِينَةِ = އަދި ރަށުގައިވިއެވެ.۞ تِسْعَةُ رَهْطٍ = ނުވައިލާ ބޮޑުމީހުންގެ ނުވަމީހުން.۞ يُفْسِدُونَ فِى ٱلْأَرْضِ = ބިމުގައި ފަސާދަކުރެއެވެ.۞ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿٤٨﴾ = އަދި އެމީހުން إصلاح ނުކުރެއެވެ.۞ قَالُوا۟ = އެމީހުން ބުންޏެވެ.۞ تَقَاسَمُوا۟ بِٱللَّهِ = (އަޅުގަނޑުމެންގެ ތެރެއިން އަނބުރަބަދަލަށް) الله ގަންދީ ހުވައިކުރާށެވެ.۞ لَنُبَيِّتَنَّهُۥ وَأَهْلَهُۥ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުންގެ أهل ވެރިން ރޭގަނޑު ވަގުތުގައި ގޮސް އަރައިގަން މަރައިލާނީއެވެ.۞ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِۦ = ދެން ކަނޑައެޅިގެން އެކަލޭގެފާނުންގެ ވާރުތަވެރިޔާއަށް އަޅުގަނޑުމެން ބުނާނީއެވެ.۞ مَا شَهِدْنَا = އަޅުގަނޑުމެން حاضر އެއް ނުވަމެވެ. / އަޅުގަނޑުމެންނަކަށް ނުފެނެމެވެ.۞ مَهْلِكَ أَهْلِهِۦ = އެކަލޭގެފާނުންގެ أهل ވެރިން ހަލާކުވި ތަނަކަށް. (އަދި ހަމަކަށަވަރުން ނުފެނެމެވެ.)۞ وَإِنَّا لَصَٰدِقُونَ ﴿٤٩﴾ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންނީ ތެދުވެރިންނެވެ.۞ وَمَكَرُوا۟ مَكْرًا = އަދި އެމީހުން މަކަރުހީލަތްތެރިވިއެވެ، / ނުބައި ރޭވުމެއް ރޭވިއެވެ.۞ وَمَكَرْنَا مَكْرًا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ މަކަރު ހަދައިވެއެވެ. / ރޭވުމެއް ރޭވީމެވެ.۞ وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٥٠﴾ = އަދި އެމީހުންނަކަށް އެނގިގެން ނުވެއެވެ. إحساس ވެސް ނުވެއެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٤٧) އެމީހުން ދެންނެވިއެވެ. (އޭ صالح ގެފާނެވެ.) ކަލޭގެފާނާއި ކަލޭގެފާނާއި އެކުގައިވާ މީހުންގެ ސަބަބުން އަޅުގަނޑުމެން ސުންޏާކަން ޖެހިއްޖެއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވިއެވެ. ކަލޭމެންގެ ސުންޏާކަންވަނީ الله ގެ حضرة ންނެވެ. އަދި ހިއެއްނެއްތެވެ؟ ކަލޭމެންނަކީ إمتحان ވާ ބައެކެވެ. (ނުވަތަ ކަލޭމެންގެ ފާފަތަކަށް عذاب ދެއްވަނީއެވެ.)

(٤٨) އަދި އެރަށުގައި ނަގާހިލާ ފުއްސަރި ނުވަމީހުން ވެއެވެ. އެމީހުންނަކީ ބިމުގައި ފަސާދަކުރާ މީހުންނެވެ. (އަދި އެނުވަމީހުންގެކުރި ކޮންމެ މީހެއްގެ أمر ގެ ދަށުގައި އެތައް ބަޔަކުވެއެވެ.) އެމީހުން އެއްވެސްކަމެއް إصلاح ނުކުރެއެވެ. (އެއީ صالح ގެފާނާއި دشمن މީހުންނެވެ.)

(٤٩) އަދި އެމީހުން އެއްބަހަކަށް އަށްއެއްބަހަކަން ބުންޏެވެ. އަޅުގަނޑުމެން صالح ގެފާނާއި އަދި އެކަލޭގެފާނުންގެ أهل ފިރިން ރޭގަނޑުގެ ވަގުތުގައި އެމީހުންގެމައްޗަށް އަރައިގަނެ ދުވަސްދުއްވައިލުމަށް ހުވާކުރިއެވެ. الله ގަންދީ ހުވާކުރިއެވެ. ދެން އެހެން ހަދައިފައި އެކަލޭގެފާނުންގެ ولي ފިރިހާއަށް އަޅުގަނޑުމެން ބުނާނީ އެއްޗެކޭކަމެއްވެސް އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުންގެ أهل ފިރިން މަރާ ހަލާކުކުރެވުނުތަން އަޅުގަނޑުމެން ނުދެކެމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަޅުގަނޑުމެންނަކީ ތެދުވެރިންނެވެ. އެއްޗެކޭވެސް އެއީ ކާކުކުރިކަމެއްކަމެއް ނޭނގޭއެވެ.

(٥٠) (الله وحي ކުރެއްވިއެވެ.) އެމީހުން މަކަރާއި ހަދައި ނުބައި ރޭވުންރޭވިއެވެ. އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެވެސް މަކަރުއްހަދައި ރޭވުމެއް ރޭވީމެވެ. އެކަމަކު އެމީހުންނަކަށް އެއްޗެކޭވެސް إحساس އެއް ނުވެއެވެ.

فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ مَكْرِهِمْ أَنَّا دَمَّرْنَـٰهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةًۢ بِمَا ظَلَمُوٓا۟ ۗ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ وَأَنجَيْنَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾ وَلُوطًا إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ أَتَأْتُونَ ٱلْفَـٰحِشَةَ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ شَهْوَةً مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ ۚ بَلْ أَنتُمْ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾

ލުޣަތު

فَٱنظُرْ كَيْفَ كَانَ = ނިކަން ދެކިބަލާށެވެ. ވީގޮތްތަކަށްކަން / ވީގޮތް۞ عَـٰقِبَةُ مَكْرِهِمْ = އެމީހުންގެ ރޭވުމުގެ ޢާޤިބަތު / އާޚިރުނިމުން.۞ أَنَّا دَمَّرْنَـٰهُمْ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުން ހަލާކު ކުރެއްވީމެވެ.۞ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٥١﴾ = އަދި އެއިއްޔާއެކު އެމީހުންގެ قوم ވެސް.۞ فَتِلْكَ بُيُوتُهُم خَاوِيَةً = ފަހެ އެއީ އެމީހުންގެ ގެދޮރު ހުސްވެ ފަޅުވެފައެވެ.۞ بِمَا ظَلَمُوٓا۟ = އެމީހުން އަނިޔާވެރިވުމުގެ ސަބަބުން.۞ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَةً = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންތަކުގައި دليل އާއި حجّة ވާކަން ކަށަވަރެވެ.۞ لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿٥٢﴾ = ދަންނަ ބަޔަކަށް.۞ وَأَنجَيْنَا = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ.۞ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ = އީމާންވީމީހުން ۞ وَكَانُوا۟ يَتَّقُونَ ﴿٥٣﴾ = އަދި އެމީހުން تقوى ވެރިންކަމުގައިވީ.۞ وَلُوطًا = އަދި لوط ގެފާނު (رسول ކަމާއިގެން ފޮނުއްވީމެވެ.)۞ إِذْ قَالَ لِقَوْمِهِۦٓ = އެކަލޭގެފާނު އެކަލޭގެފާނުގެ قوم އަށް ވިދާޅުވިހިނދު.۞ أَتَأْتُونَ ٱلْفَـٰحِشَةَ = ކަލޭމެން فاحش ކަންތައް ގެނަސްދަންނަނީހެއްޔެވެ؟۞ وَأَنتُمْ تُبْصِرُونَ ﴿٥٤﴾ = ކަލޭމެން ބަލަހައްޓަ ތިބި حال / ދަންނަ حال ۞. أَئِنَّكُمْ لَتَأْتُونَ ٱلرِّجَالَ شَهْوَةً = ކަލޭމެން شهوة ގެ ކަންތައް ފުއްދުމަށް ފިރިހެނުން ގެނަސްދަންނަނީހެއްޔެވެ؟۞ مِّن دُونِ ٱلنِّسَآءِ = އަންހެނުން ދޫކޮށް.۞ بَلْ أَنتُمْ = އަދި ކިއްހެއްޔެވެ؟ ކަލޭމެންނަކީ۞ قَوْمٌ تَجْهَلُونَ ﴿٥٥﴾ = ނުދަންނަ جاهل ބަޔެކެވެ.۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥١) ދެން ނިކަން އެބިޔަން އެހެރި މަކަރާއި ރާވުމުގެ ފަހުކޮޅު ނިކަން ދެކިބަލާށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އެބިޔަންނާއި އެބިޔަންގެ މުޅި قوم އެކީއެކަން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ހަލާކު ކުރެއްވީމެވެ.

- ދެންނެވެ. أبوجعفر الطبرى ގެ تفسير ގައި މިއާޔަތުގެ ތަފްސީރުގައި ލިޔުއްވާފައިވެއެވެ. އެބިޔަން صالح ގެފާނު މަރާލަން ހެދި މަކަރަކީ: صالح ގެފާނަށް އެބަހުގައި (حِجْرُ ގައި) މިސްކިތެއް ވެއެވެ. އެއީ އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުފުޅުކުރައްވާތަނެވެ. ދެންފަހެ މިބައިމީހުން ނުކުމެގެންގޮސް އެތާ ގަލެއްގައިވާ ހޮޅިގަނޑެއްގައި ވަނީއެވެ. އަދި ބުނެފިއެވެ. އެކަލޭގެފާނު ނަމާދުކުރައްވާފައި ވަޑައިގަންނަވާއިރު އަހަރެމެން އެކަލޭގެފާނު قتل ކުރާހުށީމެވެ. ދެންފަހެ الله تعالى އެ ހޮޅިގަނޑުގެ ދޮރުމަތީގައި ހިލައެއް ބައްސަވައި ބަންދުކުރެއްވިއެވެ. އަދި އެބައިމީހުންގެ މީހުންނަށް އެބިޔަން ވިހާތަން ނޭނގުނެވެ. އަދި އެބިޔަންނަށް އެބައިމީހުން މަރުވިގޮތެއް ނޭނގުނެވެ. الله تعالى އެބިޔަންނަށް އެއާ عذاب ދެއްވިއެވެ. އަދި ބައިގެ މީހުންނަށް (ބައިގެ ގާމުގެމީހުން) ބަނގުރައި عذاب ދެއްވިއެވެ. ދެންފަހެ މިހުރިހާ ހަލާކުވެ ދިޔައިއެވެ. صالح ގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނާއި އެކުގައިވާ މީހުން ސަލާމަތްކުރެއްވިއެވެ. واللّه أعلم .

= تفسير الطبرى =

۞ فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ أَخْرِجُوٓاْ ءَالَ لُوطٍ مِّن قَرْيَتِكُمْ ۖ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ فَأَنجَيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ قَدَّرْنَٰهَا مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٥٧﴾ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا ۖ فَسَآءَ مَطَرُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿٥٨﴾ قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ وَسَلَٰمٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ ٱلَّذِينَ ٱصْطَفَىٰٓ ۗ ءَآللَّهُ خَيْرٌ أَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ أَمَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ وَأَنزَلَ لَكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً فَأَنۢبَتْنَا بِهِۦ حَدَآئِقَ ذَاتَ بَهْجَةٍ مَّا كَانَ لَكُمْ أَن تُنۢبِتُواْ شَجَرَهَا ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ بَلْ هُمْ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ ﴿٦٠﴾

ލަފުޒުތައް

فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِۦٓ = ފަހެ އެކަލޭގެފާނުގެ قوم ގެ ޖަވާބު ނުވިއެވެ. ۞ إِلَّآ أَن قَالُوٓاْ = އެމީހުން ބުނުން ގޮތެވެ. (އެއްބަސްވެ ބުނެއްބަހެއްނަން ބުނުން ގޮތުން)۞ أَخْرِجُوٓاْ ءَالَ لُوطٍ = ކަލޭމެން لُوْط ގެފާނުގެ آل ނަ ހަމަ އެކަލޭގެފާނާއި تبع ވިމީހުން ނެރޭށެވެ. ۞ مِّن قَرْيَتِكُمْ = ކަލޭމެންގެ ރަށުން. ۞ إِنَّهُمْ أُنَاسٌ يَتَطَهَّرُونَ ﴿٥٦﴾ = ހަމަކަށަވަރުން އެއުރެންނީ (ނުބައިކަންތަކުން) طاهر ވާ ބައެކެވެ. ۞ فَأَنجَيْنَٰهُ وَأَهْلَهُۥٓ = ފަހެ މިވެރިރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނާއި - އެބަހީ: لوط ގެފާނާއި - އެކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިން ސަލާމަތްކުރެއްވީމެވެ. ۞ إِلَّا ٱمْرَأَتَهُۥ = އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ފިޔަވައި. ۞ قَدَّرْنَٰهَا مِنَ ٱلْغَٰبِرِينَ ﴿٥٧﴾ = މިވެރިރަސްކަލާނގެ އެކަމަނާއަށް ތަގުދީރު ކުރެއްވީމު އެކަމަނާ (ހަލާކު ވެގެންދާ ބާކީވެ ހުންނަތިބި ބައެއްގެ) ތެރެއިން ކަމުގައި. ۞ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِم مَّطَرًا = އަދި މިވެރިރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް ވާރޭއެއް ވެއްސެވީމެވެ. ۞ فَسَآءَ = އަދި ނުބައިވެގެންވެއެވެ. ۞ مَطَرُ ٱلْمُنذَرِينَ ﴿٥٨﴾ = إنْذَار ދެވުނުމީހުންގެ ވާރޭ. قُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. އެންމެހައި حمد އާއި تعريف އެއްކޮޅަށް الله އަށެވެ. ۞ وَسَلَٰمٌ عَلَىٰ عِبَادِهِ = އަދި އެކަލާނގެ އަޅުކަލުންނަށް سلام ހުއްޓެވެ. ۞ ٱلَّذِينَ ٱصْطَفَىٰٓ = އެ إخْتِيَار ކުރެއްވި خاصّ ކުރެއްވިންތާ. ۞ ءَآللَّهُ خَيْرٌ = ހެޔޮވެގެންވަނީ الله ހެއްޔެވެ؟ ۞ أَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٥٩﴾ = ނުވަތަ އެމީހުން އެ شريك ކުރާތަކެތި ހެއްޔެވެ؟ (ބުދުތައް ހެއްޔެވެ؟.) ۞ أَمَّنْ خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ = ނުވަތަ (އުޑުތަކާ އުފެއްދެވި ކަލާނގެ ހެޔޮވެގެންވާ) ބިމާއި އުޑުތަކާއި ހެޔޮވެގެންވަނީ އެއީހެއްޔެވެ؟ ۞ وَأَنزَلَ لَكُم = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ބާވައިލެއްވި. ۞ مِّنَ ٱلسَّمَآءِ مَآءً = އުޑުން ފެން. ۞ فَأَنۢبَتْنَا بِهِۦ حَدَآئِقَ = ދެން އެފެނުން މިވެރިރަސްކަލާނގެ ބަގީޗާތައް ހައްދަވައި. (ހެއްދެވީ) ۞ ذَاتَ بَهْجَةٍ = ރީތިކަމާއި

ފުރިހަމަކަމުގެ ވެރި.۞ مَّا كَانَ لَكُمْ = ކަލޭމެންނަކަށް ނުވެއެވެ. / ކަލޭމެންނަށް އެކަށީގެން ނުވެއެވެ. ۞

أَن تُنبِتُوا۟ شَجَرَهَآ = އެބަގީޗާތަކުގެ ގަސްތައް ފެޅުއްވުމަކަށް / ހެއްދުވުމަކަށް. ۞ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ =

(އަޅުކަން) اللّٰه އާއިއެކު (އަޅުކަންކުރެވޭނެ) އެހެން إله އަކުވޭތޯއެވެ؟ ۞ بَلْ هُمْ = އަދި ކިއެއްހެއްޔެވެ؟

އެމީހުންނަކީ / يعنى އެ مشرك ންނަކީ.۞ قَوْمٌ يَعْدِلُونَ (٦٠) = حقّ މަގާއި ދުރުހެލިވާ ބައެކެވެ. /

މަގުފުރެދިހަލިވާ ބައެކެވެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٥٦) (އެކަލޭގެފާނުގެ އެބަސްފުޅުތަކުގެ ޖަވާބުގައި) އެ قوم ގެމީހުންގެ جواب އެއްކަލަކުގައިވީ ހާގެ އެއްބަހަކުން އަނެއްބަހަކަށް މިފަދައިން ބުނުމެވެ. لوط ގެފާނުންގެ آل ން އަދި އެކަލޭގެފާނަށް تبع ވި މީހުން ކަލޭމެން ރަށުން ނެރެދޭށެވެ. ހަމަކަށަވަރުން އަހުރުމެންނަކީ އެބަހީ: އެބަރުގެ މީހުންނަކީ - (ނުބައިކަންތައްތަކުން) طاهر ވާ ބައެކެވެ.

(٥٧) ދެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަލޭގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިން (އެބަހީ لوطގެފާނާއި އެކަލޭގެފާނުގެ أهل ވެރިން (އެކަލޭގެފާނުގެ އަނބިކަނބަލުން ފިޔަވައި) ތިމަންރަސްކަލާނގެ ސަލާމަތް ކުރެއްވީމެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެކަމަނާއަށްމެދު ނިންމެވީ ހަލާކުވާމީހުންނާއި އެމީހުންގެތެރޭގައި ހުންނަގޮތަށެވެ. (އެމީހުންނާއި ހަމައަށް ހަލާކުވާގޮތަށެވެ.)

(٥٨) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އެމީހުންގެމައްޗަށް (ނުބައި) ވާރޭއެއް ވެއްސެވީމެވެ. ދެން إنْذَار ކުރެވުނު މީހުންގެ ވާރޭ ނުބައިވެގެންވެއެވެ.

(٥٩) (އޭ رسول الله އެވެ.!) އެންމެހައި تعريف އާއި ثناء އެއް ހުރީ الله އަށެވެ. ކަލޭގެފާނު އެގޮތަށް ވިދާޅުވާށެވެ. އަދި إختيار ކުރެއްވި خاصّ ކުރެއްވިގެންވާ الله ގެ އަޅުތަކުންނަށް سلام ހުއްޓެވެ. (ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ). ހެޔޮވެގެންވަނީ الله ހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ އެމީހުން އެ شرك ކޮށް ބައިވެރިކުރާ شريك ތަކެއް ހެއްޔެވެ؟

(٦٠) ނުވަތަ (އަޅުކަން އެފަރާތަކަށް ކުރުން ހެޔޮވެގެންވަނީ އެއްވެސް منفع އެއް ނުދޭ އަދި އެއްވެސް ގެއްލުމެއްވެސް ނުދޭ ބުދުތަކަކަށް ހެއްޔެވެ؟) ނުވަތަ އުޑުތަކާއި ބިން ހައްދަވައި އަދި ކަލޭމެންނަށްޓަކައި އުޑުން ފެން ބާވައިލެއްވި ކަލާނގެއަކަށް ހެއްޔެވެ؟ (އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވިއެވެ.) އަދި އެފެނުގެ ސަބަބުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރީތިކަމާއި ފުރިހަމަކަމުގެ ވެރި ބަގީޗާތައް ހެއްދެވީމެވެ. އެބަގީޗާތަކުގެ ގަސްހެއްދުވުމަކީ އެއްގޮތަކުންވެސް ކަލޭމެންނަށް ވާނޭކަމަކަށްނުވެއެވެ. اللّٰه އާއިއެކު އެހެން إله އެއް ވޭތޯއެވެ؟ (ނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ) އަދި ކިއެއްހެއްޔެވެ؟. އެމީހުންނަކީ حقّ މަގާއި ދުރުވެ މަގުފުރެދިހިލިވާ ބައެކެވެ.

أَمَّن جَعَلَ ٱلْأَرْضَ قَرَارًا وَجَعَلَ خِلَٰلَهَآ أَنْهَٰرًا وَجَعَلَ لَهَا رَوَٰسِىَ وَجَعَلَ بَيْنَ ٱلْبَحْرَيْنِ حَاجِزًا ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ بَلْ أَكْثَرُهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ أَمَّن يُجِيبُ ٱلْمُضْطَرَّ إِذَا دَعَاهُ وَيَكْشِفُ ٱلسُّوٓءَ وَيَجْعَلُكُمْ خُلَفَآءَ ٱلْأَرْضِ ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ أَمَّن يَهْدِيكُمْ فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ وَمَن يُرْسِلُ ٱلرِّيَٰحَ بُشْرًۢا بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِۦٓ ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ تَعَٰلَى ٱللَّهُ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾

ލަފުޒުމާނަ

أَمَّن جَعَلَ ٱلْأَرْضَ قَرَارًا = ނުވަތަ (އަހުރެން އެކާފަރުންނަށް ކުރުން ސުވާލުކޮށްލަނީ) ބިންގަނޑު قَرَار ހައްދަވައި ހަމަޖެއްސެވި ކަލާނގެއަކީ ކާކުތޯއެވެ؟ ۞ وَجَعَلَ خِلَٰلَهَآ أَنْهَٰرًا = އަދި އެކަލާނގެ އެތާނގެ ތެރޭގައި (ނުވަތަ އެތަންތަނުގައި) ކޯރުތައް ލެއްވި. ۞ وَجَعَلَ لَهَا رَوَٰسِىَ = އަދި އެކަލާނގެ އެއަށް يعنى: އެބިމަށް ފަރުބަދަތައް ލެއްވިއެވެ.۞ وَجَعَلَ بَيْنَ ٱلْبَحْرَيْنِ = އަދި ދެކަނޑުގެ ދެމެދުގައި އެކަލާނގެ ލެއްވިއެވެ. ۞ حَاجِزًا = ހުރަހެއް (ލޮނުފެނުގެ ކަނޑާއި މީރުފެނުގެ ކަނޑު އެކުނުވާނޭހެން) ۞ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ = الله އާއިއެކު (އަޅުކަންކުރެވޭ) އެހެން إله އުޅުއްވޭތޯއެވެ؟۞ بَلْ أَكْثَرُهُمْ = އަދި ނޫނެއްތޯއެވެ؟. އޭގެ ގިނަމީހުން.۞ لَا يَعْلَمُونَ ﴿٦١﴾ = އެމީހުންނަކަށް ނޭނގެއެވެ. ۞ أَمَّن يُجِيبُ ٱلْمُضْطَرَّ = ނުވަތަ (އަހުރެން އެކާފަރުންނަށް ކުރުން ސުވާލުކޮށްލަނީ) ކަންބޮޑުވެގެންވާ ހާސްވެފައިވާމީހާގެ دعاء އަށް އިޖާބަދެއްވާ ކަލާނގެއަކީ ކާކުތޯއެވެ؟ ۞ إِذَا دَعَاهُ = އޭނާ = އެކަލާނގެއަށް دعاء ކުރައްވާއިރު. ۞ وَيَكْشِفُ ٱلسُّوٓءَ = އަދި އުނދަގުލާއި ނުބައިކަމެއް އެކަލާނގެ ފިލުއްވައި. ۞ وَيَجْعَلُكُمْ = އަދި އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ލައްވައި. ۞ خُلَفَآءَ ٱلْأَرْضِ = ބިމުގެ خَلِيفَة ންކަމުގައި.۞ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ = الله އާއިއެކު (އަޅުކަންކުރެވޭ) އެހެން إله އުޅުއްވޭތޯއެވެ؟ ۞ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ ﴿٦٢﴾ = ކަލޭމެން عبرة އާއި نصيحة ލިބިގަންނަނީ ވަރަށްވެސް މަދުންނެވެ.۞ أَمَّن يَهْدِيكُمْ = ނުވަތަ (އަހުރެން އެކާފަރުންނަށް ކުރުން ސުވާލުކޮށްލަނީ) ކަލޭމެންނަށް ތެދުމަގު ދައްކަވާ ކަލާނގެއަކީ ކާކުތޯއެވެ؟ فِى ظُلُمَٰتِ ٱلْبَرِّ وَٱلْبَحْرِ = އެއްގަމާއި ކަނޑުގެ އަނދިރިކަންތަކުގައި. ۞ وَمَن يُرْسِلُ ٱلرِّيَٰحَ = އަދި (رحمة ގެ) ވައިތައް ފޮނުއްވާ ކަލާނގެއަކީ ކާކުތޯއެވެ؟ ۞ بُشْرًۢا = ކުރިމަތީގައި / ނުވަތަ އުފާވެރިކަމެއްގެ ގޮތުން.۞ بَيْنَ يَدَىْ رَحْمَتِهِۦٓ = އެކަލާނގެ رحمة ގެ ކުރިމަތީގައި. (ވާރޭގެ ކުރީން) ۞ أَءِلَٰهٌ

مَّعَ ٱللَّهِ ۚ = الله އާއިއެކު (އަޅުކަންވާވާ) އެހެން إله އަކުވޭހެއްޔެވެ؟۞ تَعَٰلَى ٱللَّهُ = الله މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.۞ عَمَّا يُشْرِكُونَ ﴿٦٣﴾ = އެމީހުން އެ شريك ކުރާތަކެތިން ވުރެ.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦١) ނުވަތަ (އަޅުކަން އުފެއްދެވިފަރާތަށް ކުރުން ހައްޤުވެގެންވަނީ) އެއްވެސް منفع އެއް އަދި ގެއްލުމެއްވެސް ނުދޭ ބުދުތަކަކަށްހެއްޔެވެ؟) ނުވަތަ ބިންގަނޑު قَرَار ކުރައްވައި ثابت ކުރެއްވި ކަލާނގެއަށްހެއްޔެވެ؟ އަދި އެކަލާނގެ އެބިމުގައި ކޯރުތައް ހަދައްވައި އޭގައި ވަރުގަދަ ފަރުބަދަތައް ލެއްވިއެވެ. އަދި (ލޮނުފެންގެ ކަނޑާއި މީރުފެންގެ ކަނޑާއި ދެކަނޑުގެ ދެމެދުގައި އެއްކޮޅު އަނެއްކޮޅާ ނުގުޅޭ ފަދަ ބަނދެއް) ހައްދަވައިލެއްވިއެވެ. اللّه އާއިއެކު އެހެން އެއްވެސް إله އަކުވޭހެއްޔެވެ؟ (ނުވޭކަން ކަށަވަރެވެ.) އަދި ޖާހިލުންނެވެ؟ އެމީހުންގެ ގިނަބަޔަކީ (اللّه ގެ قدرة ޢަޒަމަތް އެއްކަލާނގެކަން) ނޭނގޭއެވެ.

(٦٢) ނުވަތަ (އަޅުކަން އުފެއްދެވިފަރާތަށް ކުރުން ހައްޤުވެގެންވަނީ) އެއްވެސް منفع އެއް އަދި ގެއްލުމެއްވެސް ނުދޭ ބުދުތަކަކަށްހެއްޔެވެ؟) ނުވަތަ ކަންބޮޑުވެ ބޯހަލާކުވެގެންވާ މީހާ دعاء ކުރާހިނދު އޭނާއަށް އިޖާބަދެއްވައި އަދި އުނދަގޫތައް ދުރުކުރައްވައި ފިލުއްވާ ކަލާނގެއަށްހެއްޔެވެ؟ އަދި ބިމުގެ خليفة ންނަކަށް އެކަލާނގެ ކަލޭމެން ލެއްވިއެވެ. ކަލޭމެން عبرة އާއި نصيحة ލިބިގަންނަނީ މަދުންނެވެ.

(٦٣) ނުވަތަ (އަޅުކަން އުފެއްދެވިފަރާތަށް ކުރުން ހައްޤުވެގެންވަނީ) އެއްވެސް منفع އެއް ނުދޭ އަދި ގެއްލުމެއްވެސް ނުދޭ ބުދުތަކަކަށްހެއްޔެވެ؟) ނުވަތަ އެއްގަމާއި ކަނޑުގެ އަނދިރިތަކުގައި ކަލޭމެން މަގުދައްކަވާ ކަލާނގެއަށްހެއްޔެވެ؟ އަދި އެކަލާނގެ رحمة ކުރެއްވުމާ ވާރޭގެ ކުރިއަށް ވައިފޮނުއްވާ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. (އެހެންވީމާ ހަމަ اللّه އެވެ.) اللّه އާއިއެކު އެހެން إله އެއްވޭހެއްޔެވެ؟ (ނުވޭކަން ކަށަވަރެވެ.) އެމީހުން އެކަލާނގެއާއި އެ شرك ކުރާތަކެތިން ވުރެ اللّه މަތިވެރިވެވޮޑިގެންވެއެވެ.

أَمَّن يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ وَمَن يَرْزُقُكُم مِّنَ ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ ۗ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ ۚ قُلْ هَاتُوا۟ بُرْهَٰنَكُمْ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٦٤﴾ قُل لَّا يَعْلَمُ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ٱلْغَيْبَ إِلَّا ٱللَّهُ ۚ وَمَا يَشْعُرُونَ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ٱدَّٰرَكَ عِلْمُهُمْ فِى ٱلْءَاخِرَةِ ۚ بَلْ هُمْ فِى شَكٍّ مِّنْهَا ۖ بَلْ هُم مِّنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾ وَقَالَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓا۟ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا وَءَابَآؤُنَآ أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ لَقَدْ وُعِدْنَا هَٰذَا نَحْنُ وَءَابَآؤُنَا مِن قَبْلُ إِنْ هَٰذَآ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾

މަރުޢުދާ

أَمَّن يَبْدَؤُا۟ ٱلْخَلْقَ = ނުވަތަ (ޚަލްޤުތައް އުފައްދަވަނީ ކޮންކަލާނގެތޯ) ފުރަތަމަ އުފެއްދެވުން خَلْقُ ތަކުން
ކޮށްދަވާ ކަލާނގެއަކަށްވުރެތޯ؟ ❁ ثُمَّ يُعِيدُهُۥ = ދެން އަލުން ކަލާނގެ (އިޢާދަކުރައްވައިދެއްވާ) އަލަށް ދެ خلق
ތަކުން އަލުން إعاد ކުރައްވާ ❁ وَمَن يَرْزُقُكُم = އަދި ކަލޭމެންނަށް ރިޒްޤު ދެއްވާ.ކަލާނގެ ކޮންކަލާނގެތޯ؟ ❁ مِّنَ
ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުންނާއި ބިމުން. ❁ أَءِلَٰهٌ مَّعَ ٱللَّهِ = الله އާއިއެކު (އަޅުކަންވާ) އެހެން إله އަކު
ވޭހެއްތޯ؟ ❁ قُلْ = ކަލާނގެ ވިދާޅުވޭ. ❁ هَاتُوا۟ بُرْهَٰنَكُمْ = ކަލޭމެން ނިކަން ކަލޭމެންގެ حجّة އާއި
دليل ގެނެސްދީބަލާށެވެ.! ❁ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٦٤﴾ = ކަލޭމެނަކީ ތެދުވެރިން ކަމުގައިވާނަމަ. ❁ قُلْ =
(އޭ رسول الله އެވެ!.) ކަލާނގެ ވިދާޅުވޭ.! ❁ لَّا يَعْلَمُ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ = އުޑުތަކާއި
ބިމުގައިވާ އެއްވެސް ފަރާތަކުން ނުދަނެއެވެ.❁ ٱلْغَيْبَ = غَيْبُ ގެ ކަންތައްތައް. ❁ إِلَّا ٱللَّهُ = الله މެނުވީ. ❁
وَمَا يَشْعُرُونَ = އަދި އެމީހުންނަށް إحساس ވެސް ނުވެއެވެ. ❁ أَيَّانَ يُبْعَثُونَ ﴿٦٥﴾ = އެމީހުން
(ކަބުރުތަކުން ނުކުމެ محشر އަށް) ފޮނުއްވޭނީ ކޮންއިރަކުންކަމެއް. ❁ بَلِ ٱدَّٰرَكَ عِلْمُهُمْ = އަދި
ވިއްޔެހެއްޓޯ؟ އެމީހުންގެ عِلْمُ ފުރިހަމަވެއްޖެއެވެ. ފުރިހަމަވެގެންވެއެވެ. ❁ فِى ٱلْءَاخِرَةِ = آخرة ދުވަހުން. ❁ بَلْ
هُمْ فِى شَكٍّ مِّنْهَا = އަދި ވިއްޔެހެއްޓޯ؟ އެމީހުން އެވަނީ އޭގެ ތެރޭ يعنى: آخرة އާއިމެދު – ޝައްކުގައެވެ.❁
بَلْ هُم مِّنْهَا عَمُونَ ﴿٦٦﴾ = އަދި ވިއްޔެހެއްޓޯ؟. އެމީހުން އެވަނީ آخرة އާއިމެދު ކަނުވެފައެވެ. ❁ وَقَالَ ٱلَّذِينَ
كَفَرُوٓا۟ = އަދި ކާފިރުވީ މީހުން ބުނެއެވެ. ❁ أَءِذَا كُنَّا تُرَٰبًا = އަހުރެމެން ވެއްޔަށް ވެއްޖެއްޔާ ކިހިނެއް؟❁
وَءَابَآؤُنَآ = އަދި އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިންނާއި. ❁ أَئِنَّا لَمُخْرَجُونَ ﴿٦٧﴾ = ކަށަވަރުން އަހުރެމެން
(ކަބުރުތަކުން) ނުކުތުމަށްތޯ؟ ❁ لَقَدْ وُعِدْنَا هَٰذَا نَحْنُ = ހަމަކަށަވަރުން މިވާހަކަ އަހުރެމެންނަށް وعد

ވެވުނެވެ. ❁ وَءَابَآؤُنَا مِن قَبْلُ = އަދި އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިންނަށްވެސް މީގެކުރީގައި.❁ إِنْ هَٰذَآ = މިވާހަކަ ނުވެއެވެ. ❁ إِلَّآ أَسَٰطِيرُ ٱلْأَوَّلِينَ ﴿٦٨﴾ = އިސްވެދިޔަ މީހުންގެ ދޮގު އަދި އެއްވެސް އަސްލެއްވަސްލެއްނެތް ވާހަކަތަކެއްކަމުގައިމެނުވީ.❁

ތަފްސީރު

(٦٤) ނުވަތަ (އަޅުކަން އުފެއްދެވިކަން ކުރުން ގެއްލުމެއްވެސް) އެއްވެސް منفع އެއް ނުކުރާ އަދި އެއްވެސް ގެއްލުމެއްވެސް ނުދޭ ބުދުތަކަކަށްތޯއެވެ؟.) ނުވަތަ ފެށްޓެވުމުގައިން خلق ތަކުން ހެއްދެވީ ކާކުތޯއެވެ؟ ދެން އެކަލާނގެ އިރާދަފުޅުން ވަޑައިގެން خلق ތަކުން މަރުވުމަށްފަހު އަލުންވެސް ދިރުއްވައި إعاد ކުރައްވާނީއެވެ. އަދި އުޑާއި ބިމުން ކަލޭމެންނަށް ރިޒުގު ދެއްވަނީ ހަމަ އެކަލާނގެއެވެ. (އެއީވެސް ހަމަ الله އެވެ.) الله ގާއިމުކުރެއްވި އެހެން إله އަކު ވޭތޯއެވެ؟ (ނުވާނެކަން ކަށަވަރެވެ.) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. (އޭ مشرك ންނޭވެ. އިސްވެދިޔަ ބާވަތުގެ އެންމެހައި ކަމެއް ކުރައްވަނީ الله ކަމުގައި ބުނާ ކަލޭމެން ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ ކަލޭމެން ބުނާގޮތް) އަދި ކަލޭމެން ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ އެކަމުގެ ގަބޫލުކުރެވޭ دليل އާއި حجّة ހުށަހަޅާށެވެ. (ނުގެނެވޭނެކަން ކަށަވަރެވެ.)

(٦٥) (އޭ رسول الله އެވެ!) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ހަމައެކަނި الله އަށް ފިޔަވައި އުޑުތަކާއި އަދި ބިމުގައިވާ އެއްވެސްމީހަކަށް غَيْبُ ނޭނގެއެވެ. އަދި (ކަމެއްވެއުޅެނީ ނުވާކަން) محشر އަށް އަވަދިން ފޮނުއްވައި ގަބުރުތެރެއިން ކަލޭމެން އަނބުރާ ނުކުންނާނީ އަވަހަށްހެން إحْسَاس ވެސް ނުވާނެއެވެ. (غَيْبُ ގެ علم އަކީ ހަމައެކަނި الله އަށް خاصّ އެއްކަމެކެވެ. قيامة ވާނީ ވަގުތަކީ އެކަލާނގެއެވެސް ބޭބޭކުމުންނެވެ.)

(٦٦) އަދި ކިޔާހެއްޔެވެ؟ آخرة ދުވަހުން އެމީހުންގެ އެނގުން (آخرة އާއިމެދު އެނގުން) ފުރިހަމަވެއްޖެއެވެ. އަދި ކިޔާހެއްޔެވެ؟ (ދުނިޔޭގައި) އެމީހުން އޮތީ އެއާމެދު يعنى: آخرة އާއިމެދު - ޝައްކުގައެވެ. އަދި ކިޔާހެއްޔެވެ.؟ އެމީހުން އޮތީ آخرة އާއިމެދު ކަނުވެރިވެ. އެއްވެސް އެނގުމެއް ނެތެވެ.

(٦٧) އަދި ކާފިރުވީ މީސްތަކުން ބުންޏެވެ. އަހުރެމެންނާއި އަދި އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިންވެސް މަރުވެ ފަސް ބިމުގެ ތެރޭގައި ވީމާފަހުވެސް އަލުން ދިރިގެން ނުކުންނާނީތޯއެވެ؟

(٦٨) ހަމަކަށަވަރުން އަހުރެމެންނަށާއި އަހުރެމެންގެ ކާބަފައިންނަށްވެސް ވަނީ (މީގެކުރީގައި) މިވާހަކަ وعد ކުރެވިފައެވެ. (އެއީ އެއްވެސް މީހަކު ދިރުއްވައިނުލާނެ.) މިވާހަކައަކީ އަދި މި وعد ތަކަކީ އިސްވެދިޔަ މީހުންގެ ދޮގު އަދި ބާކީ ނުވާ ވާހަކަތަކެއްކަމުގައި މެނުވީ ނުވެއެވެ.

قُلْ سِيرُوا۟ فِى ٱلْأَرْضِ فَٱنظُرُوا۟ كَيْفَ كَانَ عَـٰقِبَةُ ٱلْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُن فِى ضَيْقٍ مِّمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ وَيَقُولُونَ مَتَىٰ هَـٰذَا ٱلْوَعْدُ إِن كُنتُمْ صَـٰدِقِينَ ﴿٧١﴾ قُلْ عَسَىٰٓ أَن يَكُونَ رَدِفَ لَكُم بَعْضُ ٱلَّذِى تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو فَضْلٍ عَلَى ٱلنَّاسِ وَلَـٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ وَمَا مِنْ غَآئِبَةٍ فِى ٱلسَّمَآءِ وَٱلْأَرْضِ إِلَّا فِى كِتَـٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٧٥﴾ إِنَّ هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانَ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِىٓ إِسْرَٰٓءِيلَ أَكْثَرَ ٱلَّذِى هُمْ فِيهِ يَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾

ލުޣަތު

قُلْ = (އޭ رسول الله އެވެ!.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ!. ❁ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ = ކަލޭމެން ބިމުގައި ހިނގާބިނގާ ދަތުރުކޮށް ހަދައިބަލާށެވެ.! ❁ فَانْظُرُوا = ފަހެ ދެން ދިރިބަލާށެވެ.! (عبرة حاصل ކޮށްބަލާށެވެ!.) ❁ كَيْفَ كَانَ = ވީގޮތްތަކަށްވީނަމަ. (ވީގޮތް) ❁ عَاقِبَةُ الْمُجْرِمِينَ ﴿٦٩﴾ = ނުބައިމީހުންގެ ފަހުކޮޅު. ❁ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ = އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެމައްޗަށް ހިތާމަނުކުރައްވާށެވެ!. ❁ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ = އަދި ކަލޭގެފާނު ހިތްދަތި ތަނގޮޅިކުރައްވާމުދަކަށް ނުވާށެވެ!. ❁ مِمَّا يَمْكُرُونَ ﴿٧٠﴾ = އެމީހުން އަހަރާވާ ނުބައި ރޭވުންތަކުގެ ސަބަބުން. ❁ وَيَقُولُونَ = އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. ❁ مَتَىٰ هَٰذَا الْوَعْدُ = މިއަދަކާ وعد އަންނާނީ ކޮންއިރަކުންހެއްޔެވެ.؟ (ނުވަތަ މިއަދަ وعد ކުރައްވާފައިވާ ކަންއިރަކުންހެއްޔެވެ؟) ❁ إِنْ كُنْتُمْ صَادِقِينَ ﴿٧١﴾ = ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވަންޏާ. (ހިތަށް ބުނެބަލާށެވެ!.) ❁ قُلْ = ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ❁ عَسَىٰ أَنْ يَكُونَ = ވެދާނެއެވެ. (ވުން އެކަށީގެންވެއެވެ.) ❁ رَدِفَ لَكُمْ = ކަލޭމެންނާ ގާތްވެގެން / ކަލޭމެންގެ ފަހަތުގައި. ❁ بَعْضُ الَّذِي تَسْتَعْجِلُونَ ﴿٧٢﴾ = ކަލޭމެން އަވަސްކުރާތަން އެދޭ ބައެއްކަންތަށް. ❁ وَإِنَّ رَبَّكَ = (އޭ رسول الله އެވެ!.) އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެވީ. ❁ لَذُو فَضْلٍ = ހަމަކަށަވަރުން فضل ވަންތަކަލާނގެ ވީ ކަމުގައެވެ. ❁ عَلَى النَّاسِ = މީސްތަކުންގެމައްޗަށް. ❁ وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَهُمْ = އަދި އެއުރެންކޮޅުގެ ގިނަމީހުން. (ތަނަވަސްއެވެ.) ❁ لَا يَشْكُرُونَ ﴿٧٣﴾ = އެމީހުން شكر ނުކުރެއެވެ. ❁ وَإِنَّ رَبَّكَ لَيَعْلَمُ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربُّ ދެނެވޮޑިގެންވެއެވެ. ❁ مَا تُكِنُّ صُدُورُهُمْ = އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ވަންހަނާކުރާކަންތައް. ❁ وَمَا يُعْلِنُونَ ﴿٧٤﴾ = އަދި އެމީހުން ފާޅުކުރާ ތަކެއްޗާއި. ❁ وَمَا مِنْ غَائِبَةٍ = އަދި غائب ވެ ވަންހަނާވެގެންވާ އެއްވެސް އެއްޗެއް ނުވެއެވެ. ❁ فِي السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ = އުޑުގައިވެސް އަދި

ބިމުގައިވެސް. ۞ إِلَّا فِي كِتَـٰبٍ مُّبِينٍ ﴿٧٥﴾ = އެއްކަމެއް بَيَان ކުރެވިފައިވާ ފޮތެއްގައިވާ ގޮތުގެ / ނުވަތަ ފޮތެއްގައި ބަޔާންކުރެވިފައިވާ ގޮތުގެ. ۞ إِنَّ هَـٰذَا ٱلْقُرْءَانَ = ހަމަކަށަވަރުން މި قرآن . ۞ يَقُصُّ عَلَىٰ بَنِيٓ إِسْرَٰٓءِيلَ = بَنى إِسْرَائِيل ންނަށް (حَقّ) ވާގޮތަށް بَيَان ކުރައްވަމުއެވެ. ۞ أَكْثَرَ ٱلَّذِى هُمْ فِيهِ = އެކަމަކާމެދު އޭގެ ގިނަ ކަންކަމުގައި ۞ تَخْتَلِفُونَ ﴿٧٦﴾ = އެމީހުން إخْتِلاف ވާކަމުގައިވި.۞

إِجْمَالِي މާނަ

(٦٩) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! (އޭ މީސްތަކުންނޭވެ.!) ކަލޭމެން ބިމުގައި ހިނގާބޮޅާލާ ދެންބަލާށެވެ! ގޯނާވެރިން (ކުށްވެރިން) ނިމުނުގޮތްވީ ގޮތާއި ކޮންފަދައަކުންތޯ ބަލައި އެކަމުގައި فكر ކޮށް عبرة حاصل ކޮށްބަލާށެވެ.!

(٧٠) އަދި ކަލޭގެފާނު އެމީހުންގެ މައްޗަށް ހިތާމަ ނުކުރައްވާށެވެ! އަދި އެމީހުން އެއްޗާ ނުބައި ރޭވުންތަކާމެދު ހިތްދަތި ނުކުރައްވާށެވެ.! (اللّٰه تعالى އެމީހުންގެ މައްޗަށް ކަލޭގެފާނަށް نصر ދެއްވައި އެމީހުން ހަލާކު ކުރައްވާހުށްޓެވެ.)

(٧١) އަދި އެމީހުން ބުނެއެވެ. (އޭ مؤمن ންނޭވެ.!) ކަލޭމެންނަކީ ތެދުވެރިންކަމުގައިވާނަމަ ނިކަން ބުނެބަލާށެވެ! ހަރުދަނާކަމާ މިޔަ وعد ކުރާވާ ކަންތައް (عذاب އައުން) ވާނީ ދެންކޮންއިރަކުންކަމެއްތޯ؟

(٧٢) އޭ رسول اللّٰه އެވެ! ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ. ކަލޭމެން އަވަސްވެދަން މިޔަ އެތި ބައެއް ކަންތައް ދަތިހާލުގައި ކަލޭމެނަށް އައުން އެކަށީގެންވެއެވެ. އަލުގައިކަމެއެވެ.

(٧٣) (އޭ رسول اللّٰه އެވެ.!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ރَبّ އެއީ މީސްތަކުންގެމައްޗަށް ނުހަނު އޯގާވަންތަ ކަލާނގެ ކަނަވެރެވެ. އަދި އެމީހުންކުރެ މީސްތަކުން ގިނަބަޔަކު شكر ނުކުރެއެވެ.

(٧٤) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުންގެ ހިތްތަކުގައި ވަންހަނާކުރާ ތަކެއްޗާއި އަދި އެމީހުން ފާޅުކުރާ ތަކެއްޗަށްވެސް ކަލޭގެފާނުގެ ربّ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަނަވެރެވެ.

(٧٥) އަދި އުޑުގައި ބިމުގައި غائب ވެ ވަންހަނާވެގެންވާ އެއްވެސް އެއްޗެއް އެއްއެކަމެއް بيان ވެގެންވާ ފޮތެއްގައި ނުވަތަ بيان ކުރެވިފައިވާ ފޮތެއްގައި ވާގޮތް ނޫނެވެ. (އެބަހީ: ހުރިހާ އެއްޗެއް ފޮތުގައި بَيَان ވެގެންވެއެވެ.)

(٧٦) އެކަންކަމާއިމެދު އެމީހުންކުރެ ގިނަމީހުން (يهودى ންނާއި نصارى އިންކުރެ ގިނަމީހުން) إختلاف ވެ ދެބަސްވާ ގިނަކަންތައްތަކެއްގެ بيان (حقّ މަގު) އެހެން ހުރިހާމީހުންނަށްވުރެ ރަނގަޅަށް بَنى إسرائيل ންނަށް ހަމަކަށަވަރުންވެސް މި قرآن ބަޔާންކޮށްދެއްވައި ކިޔައިދެއެވެ.

وَإِنَّهُۥ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي بَيْنَهُم بِحُكْمِهِۦ ۚ وَهُوَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ ۖ إِنَّكَ عَلَى ٱلْحَقِّ ٱلْمُبِينِ ﴿٧٩﴾ إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ ٱلْمَوْتَىٰ وَلَا تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ ٱلدُّعَآءَ إِذَا وَلَّوْا۟ مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ وَمَآ أَنتَ بِهَٰدِى ٱلْعُمْىِ عَن ضَلَٰلَتِهِمْ ۖ إِن تُسْمِعُ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ ۞ وَإِذَا وَقَعَ ٱلْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ ٱلنَّاسَ كَانُوا۟ بِـَٔايَٰتِنَا لَا يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ وَيَوْمَ نَحْشُرُ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا مِّمَّن يُكَذِّبُ بِـَٔايَٰتِنَا فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾

ތަރުޖަމާ

وَإِنَّهُۥ لَهُدًى وَرَحْمَةٌ = އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެއީ (އެ قرآن އަކީ) ކަނޑައެޅިގެން ތެދުމަގުދައްކައި رحمة އެއްވެ.

۞ لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿٧٧﴾ = مؤمن ންނަށްވާ. ۞ إِنَّ رَبَّكَ يَقْضِي = ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ

ނިޔާކުރައްވާނެވެ. حكم ކުރައްވާނެވެ. ۞ بَيْنَهُم بِحُكْمِهِۦ = އެމީހުންގެ ދެމެދުގައި އެކަލާނގެ حكم ން. ۞ وَهُوَ

ٱلْعَزِيزُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٧٨﴾ = އަދި އެކަލާނގެއީ عزّة ވަންތަ ދަންނަވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ۞ فَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ = ފަހެ

ކަލޭގެފާނު الله އަށް އިތުބާރު ކުރައްވާށެވެ! އެކަލާނގެއަށް وكيل ކުރައްވާށެވެ! ۞ إِنَّكَ عَلَى ٱلْحَقِّ ٱلْمُبِينِ ﴿٧٩﴾

= ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ވަނީ بيان ވެގެންވާ حقّ ގެ މަތީގައެވެ. ۞ إِنَّكَ لَا تُسْمِعُ ٱلْمَوْتَىٰ =

ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު މަރުވެހުރިމީހުން ނުއިއްވަވާނެވެ. ۞ وَلَا تُسْمِعُ ٱلصُّمَّ ٱلدُّعَآءَ = އަދި

ބީރުކިހުންނަށް وعظ އާއި نصيحة ވެސް ކަލޭގެފާނަށް ނުއިއްވޭނެއެވެ. ۞ إِذَا وَلَّوْا۟ مُدْبِرِينَ ﴿٨٠﴾ = އެމީހުން

(ނާހާން ފުރަގަސްދީފައިވާހާ. ۞ وَمَآ أَنتَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ނޫނެވެ. ۞ بِهَٰدِى ٱلْعُمْىِ =

އަނދިރިވެހުންނަށް މަގުދައްކަވާ ކަލާނގެ. ۞ عَن ضَلَٰلَتِهِمْ = އެމީހުންގެ މަގުފުރެދުމުގައި. ۞ إِن

تُسْمِعُ = ކަލޭގެފާނު ނުއިއްވަވާނެވެ. (ނުއިއްވޭނެއެވެ.) ۞ إِلَّا مَن يُؤْمِنُ = إيمان ވާ ބަޔަކަށްމެނުވީ.

(ތެދުކުރާ ބަޔަކަށްމެނުވީ) ۞ بِـَٔايَٰتِنَا = އަހުރެމެންކަލާނގެ آية ތަކަށް. ۞ فَهُم مُّسْلِمُونَ ﴿٨١﴾ = އެމީހުން

ކިޔަމަންތެރިވެގެންވާ حال. ۞ ۞ وَإِذَا وَقَعَ ٱلْقَوْلُ = އަދި (عَذَاب ނުވަތަ ޤިޔާ) ގެބަސްފުޅު حقُّ ވެއްޖެއްޔާ. ۞

عَلَيْهِمْ = އެމީހުންގެމައްޗަށް. ۞ أَخْرَجْنَا لَهُمْ = އަހުރެމެންކަލާނގެ އެމީހުންނަށް ނެރުއްވާހުށީމެވެ. ۞ دَآبَّةً

مِّنَ ٱلْأَرْضِ = ބިމުން دابّة އެއް. ۞ تُكَلِّمُهُمْ = އޭގެ އެމީހުންނާ ވާހަކަދައްކާނެއެވެ. / ނުވަތަ އެބުނު

އެމީހުން ކިޔައިދޭނެ ވާހަކައެވެ. ۞ أَنَّ ٱلنَّاسَ كَانُوا۟ = ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ވީއެވެ. ۞ بِـَٔايَٰتِنَا لَا

يُوقِنُونَ ﴿٨٢﴾ = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތަކަށް يقين ނުކުރާ ބަޔަކުކަމުގައި ۞ وَيَوْمَ نَحْشُرُ = އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ جمع ކުރައްވާދުވަސް. (محشر ކުރައްވާދުވަސް) ۞ مِن كُلِّ أُمَّةٍ فَوْجًا = ކޮންމެ أمّة އަކުންވެސް جماعة އެއް. ۞ مِّمَّن يُكَذِّبُ بِئَايَاتِنَا = ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި މީސްތަކުންގެތެރެއިން. ۞ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿٨٣﴾ = ދެން އެއުރެން ކުރި މީހާއި އެންމެފަހު މީހާއިއާ ބަންދުވެވޭނެ. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٧٧) އަދި ހަމަކަށަވަރުން އެ قرآن އަކީ مؤمن ންނަށް ހިދާޔަތެކެވެ. އަދި رحمة އެކެވެ.

(٧٨) (އޭ رسول الله އެވެ.!) ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެއުރެންގެ މެދުގައި އެކަލާނގެ حكم ން حكم ކުރައްވައިދާނޭކުރައްވަހެވެ.އަދި އެކަލާނގެއީ عزّة ވަންތަ ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

(٧٩) ފަހެ ކަލޭގެފާނު ކަނޑައެޅިގެން الله އަށް އިތުބާރުކުރައްވައި وكيل ކުރައްވާށެވެ! ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭގެފާނު ވަނީ بيان ވެގެންވާ حقّ ގައެވެ.

(٨٠) ހަމަކަށަވަރުން މަރުވެފައިވާ މީހުންނަށް ކަލޭގެފާނަށް އިވިއަދެއް ނުދެވޭނެއެވެ. (އެކަމުގެ ކުޅަދާނަކަމެއް ކަލޭގެފާނުގެ ކިބައިގައި ނުވެއެވެ.) އަދި ބީރުންވެސް އެއުރެން (ނުއައްސާންވެގެން) އަނބުރި ފުރަގަސްދީފައި ދަނީކަމައި އެއުރެންނަށް وعظ އާއި نصيحة އިއްވައި ނުދެވޭނެއެވެ. އަންގައިއްވެސް ނުދެވޭނެއެވެ.

(٨١) އަދި ލޯއަނދިރިމީހުން އެމީހުންގެ އަމަގުފުރެދުމުގެ އަނދިރިކަމުގައިވެނިކަމުން އެމީހުންނަށް ހިދާޔަތުގެ ތެދުމަގު ބާކަފަށް ކަލޭގެފާނަށް ނުދެވޭނެއެވެ. ތިމަންރަސްކަލާނގެއަށް އީމާންވެގެންވާބަޔަކު ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ތެދުކުރާ އިމާންވާ ބަޔަކަށް إيمانއާ ބަރަކާތް އިތުރުވާނޭ ބާކަފަށް ކަލޭގެފާނަށް ދެއްވިދާނެއެވެ.

(٨٢) އަދި އެއުރެންގެމައްޗަށް عذاب ގެ ބަސްފޮތި ކާލާ حقّ ވެއްޖެއްޔާ އެއުރެންގެ މައްޗަށް ތިމަންރަސްކަލާނގެ ބިމުން دَابّة އެއް ނެރުއްވާހުށީމެވެ. ހަމަކަށަވަރުން މީސްތަކުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް يقين ނުކުރާކަމުގައިވިއެވެ. (މި دَابّة ނެރުއްވުމަކީވެސް ތިމަންރަސްކަލާނގެ قدرة ތެރިކަމުގެ އެއްދަލީލެވެ.) والله أعلم

(٨٣) އަދި ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރި މީސްތަކުން ކޮންމެ أُمَّة އަކުންވެސް جماعَة އެއް ތިމަންރަސްކަލާނގެ محشر ކުރައްވާދުވަހުން އެކުރައްވާ ދުވަހުން، އެމީހުން ޖަމާކުރި ދެން އެންމެކުރި މީހާއިއެކު އެންމެފަހުމީހާވެސް ބަންދުވެ ހަމައަށްވެވޭނެއެވެ. (މަޙްޝަރުވެގެންވާނެއެވެ.)

حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُو قَالَ أَكَذَّبْتُم بِـَٔايَٰتِى وَلَمْ تُحِيطُوا۟ بِهَا عِلْمًا أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ وَوَقَعَ ٱلْقَوْلُ عَلَيْهِم بِمَا ظَلَمُوا۟ فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ ﴿٨٥﴾ أَلَمْ يَرَوْا۟ أَنَّا جَعَلْنَا ٱلَّيْلَ لِيَسْكُنُوا۟ فِيهِ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِرًا ۚ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ لَـَٔايَٰتٍ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾ وَيَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ ۚ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَٰخِرِينَ ﴿٨٧﴾ وَتَرَى ٱلْجِبَالَ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً وَهِىَ تَمُرُّ مَرَّ ٱلسَّحَابِ ۚ صُنْعَ ٱللَّهِ ٱلَّذِىٓ أَتْقَنَ كُلَّ شَىْءٍ ۚ إِنَّهُۥ خَبِيرٌۢ بِمَا تَفْعَلُونَ ﴿٨٨﴾

ލުޣަވީ

حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُو = (އެއުރެން) އަޅުވެރިކަލާނގެ ޙަޟްރަތަށް (އެއުރެން އަޅުވެއްޖެއްޔާ) ❁ قَالَ = އެކަލާނގެ وحي ކުރައްވާނެއެވެ. ❁ أَكَذَّبْتُم بِـَٔايَٰتِى = ކަލޭމެން ތިމަންރަސްކަލާނގެ އާޔަތްތައް ދޮގުކުރީހެއްޔެވެ؟ ❁ وَلَمْ تُحِيطُوا۟ بِهَا عِلْمًا = އަދި އެއާޔަތްތަކުގެ حقّ ޙަޤީޤަތް ކަލޭމެންނަށް مَعْرِفَة ނުވީހެއްޔެވެ؟ ❁ أَمَّاذَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٨٤﴾ = ނުވަތަ ކަލޭމެންނަކީ ކޮންކަމެއް ކުރަމުންދިޔައީހެއްޔެވެ؟ ❁ وَوَقَعَ ٱلْقَوْلُ عَلَيْهِم = އަދި އެމީހުންގެމައްޗަށް عذاب (ނުވަތަ عذاب ގެބަސްފުޅު) حقّ ވެއްޖެއެވެ. ❁ بِمَا ظَلَمُوا۟ = އެމީހުން އަނިޔާވެރިވުމުގެ ސަބަބުންނެވެ. ❁ فَهُمْ لَا يَنطِقُونَ ﴿٨٥﴾ = ފަހެ އެމީހުން (حجّة އާއި دليل ގެގޮތުން) ބަސްނުބުނެވޭނެއެވެ. ❁ أَلَمْ يَرَوْا۟ = އެމީހުން ނުދެކެނީހެއްޔެވެ. (فِكر ކޮށް ނުބަލަނީހެއްޔެވެ.) ❁ أَنَّا جَعَلْنَا ٱلَّيْلَ = ހަމަކަށަވަރުން ތިމަންރަސްކަލާނގެ ރޭގަނޑު ލެއްވީމެވެ. ❁ لِيَسْكُنُوا۟ فِيهِ = އެމީހުން އެރޭގަނޑުގައި ހަމަޖެހި އަރާމުކުރުމަށެވެ. ❁ وَٱلنَّهَارَ مُبْصِرًا = އަދި ދުވާލު (ފެނޭގޮތަށް) އަލިކަމާ އެއްކޮށް ލެއްވީމެވެ. ❁ إِنَّ فِى ذَٰلِكَ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަންކަމުގައިވެއެވެ. ❁ لَـَٔايَٰتٍ = ކަށަވަރު بَيَان ވެގެންވާ دليل ތަށް. ❁ لِّقَوْمٍ يُؤْمِنُونَ ﴿٨٦﴾ = إيمان ވާ ބަޔަކަށް / ތެދުކުރާ ބަޔަކަށެވެ. ❁ وَيَوْمَ يُنفَخُ فِى ٱلصُّورِ = އަދި ސޫރުގައި ފުމެވޭދުވަހު ހަނދުމަކުރާށެވެ. (ހަނދާންކުރާށެވެ!) ❁ فَفَزِعَ مَن فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ = ފަހެ އުޑުތަކުގައި ވާ އެންމެހައި ބިރުގަނެ ހައިރާންވެގެންދާނެއެވެ. ❁ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ = އަދި ބިމުގައިވާ ބައެއްވެސް. ❁ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ = الله އިރާދަކުރެއްވި މީހުން ފިޔަވައެވެ. ❁ وَكُلٌّ أَتَوْهُ = އަދި އެންމެން އެކަލާނގެ حضرة އަށް (އަނބުރާ ދާނެތެވެ.) ❁ دَٰخِرِينَ ﴿٨٧﴾ = ނިކަމެތިވެ ދެރަވެގެންވާ حال . ❁ وَتَرَى ٱلْجِبَالَ = އަދި ކަލޭގެފާނު ފަރުބަދަތައް ދެކެވަޑައިގަންނަވާނެއެވެ. ❁ تَحْسَبُهَا جَامِدَةً = އެފަރުބަދަތަކަކީ ހުއްޓިހުރި ހަރުލާފައިވާ

ކަޅޫގެ ބާނަށް ހީކުރައްވާނެއެވެ. ❁ وَهِيَ تَمُرُّ = އެފަރުބަދަތައް ހިނގާނެއެވެ. حركاة ކުރާނެއެވެ. ❁ مَرَّ ٱلسَّحَابِ ۚ = ވިލާގަނޑު ހިނގާގޮތަށް. ❁ صُنْعَ ٱللَّهِ = އެއީ الله ގެ ކުރެއްވުމެވެ. ❁ ٱلَّذِىٓ أَتْقَنَ كُلَّ شَىْءٍ ۚ = އެކަލާނގެއީ ހުރިހާ އެއްޗެއްސެއް ފުރިހަމަކޮށް ހިކުމަތްތެރިކޮށް ހެއްދެވި ކަލާނގެއެވެ. ❁ إِنَّهُۥ خَبِيرٌۢ = ހަމަކަށަވަރުން އެކަލާނގެއީ خبر ވަން ދެނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ. ❁ بِمَا تَفْعَلُونَ ۝٨٨ = ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކާއި.

إجْمَالِي މާނަ

(٨٤) އެއުރެން ހަޝްރުމައިދާނަށް އައުމުން. (ދެން އެއުރެން) އަހާނެ ހަމަމުޅިން އެކަލާނގެ وحي ކުރެއްވި އާޔަތްތަކަށް ކަލޭމެން ދޮގުކުރީ؟ ދެން އެކަމުގެ حقّ ގޮތުގައި ކަލޭމެންނަށް معرفة ނުވީހެއްޔެވެ؟ ނުވަތަ ކަލޭމެން (ދުނިޔޭގައި އުޅުނީ) ކޮންކަމެއްގައިތޯ ކަލޭމެން ކުރަމުންދިޔައީ؟

(٨٥) އަދި އެމީހުން އަނިޔާވެރިވުމުގެ ސަބަބުން އެމީހުންގެ މައްޗަށް عذاب (ނުވަތަ عذاب ގެ ބަސްފުޅު) حقّ ވެއްޖެއެވެ. ދެން އެމީހުން (ދެކޭ އިދިކޮޅަށް حجّة އާއި ދަލީލުދީގެން) ބަސްބުނެވޭނެއެވެ.

(٨٦) އެމީހުން ހަމަކަށަވަރުން އެމީހުން އާރާމުކުރުމަށްޓަކައި ރޭގަނޑު ހެއްދެވީ އަދި (عملى ގޮތުގައި ދުވާލު (އަލިކަމާ) ފެނޭ ގޮތަށް) ދުވާލު އެއީ މަސައްކަތްކުރުމުގެ ގޮތުގައި ހެއްދެވި ދުވަހެއްކަން އެމީހުންނަށް حركاة ކުރުމަށް ނުދެކޭހެއްޔެވެ؟ (فكر ކޮށްނުބަލަނީހެއްޔެވެ.) ހަމަކަށަވަރުން އެކަމުގައި - އެބަހީ: ރޭދުވާ ހެއްދެވުމުގައި އަދި ކަމެއް ފަހަރެއްގައި - ދީނުގެ ހެއްކެއް ކަމަށް ވާ ބަރަކާތް އަދި ދުނިޔޭގެ ބަރަކާތް ހުރެއެވެ. دليل އާ حجّة ވެއެވެ. (އެފަދަ ކަންތައްތަކަށް އީމާންވާ ފަރާތްތަކަށް ގެނެސްދިނުމުގެ ކުޅަދާނަ ކަލާނގެއަކަށް ތިބޭ މީހުން އިނގިރޭސިވާންކަށް އެނގޭނެއެވެ.

(٨٧) އަދި ސޫރަފުޅަށް ފުމެލެވޭ ދުވަހުން الله އިރާދަކުރެއްވި އަޅުތަކުންނޭ އުޑުތަކާއި ބިމުގައިވާ ބަޔަކު ހުރިހާ މީހުން ހިނގައިދާނެއެވެ. އަދި އެންމެން (ފަހުން ދިރިގެން އަލުން) ނިކަމެތިވެ ދެރަވެގެންވާ حال ގައި ވަޙީދަސް ކަލާނގެ حضرة އަށް އަންނާނެއެވެ.

(٨٨) (އޭ رسول الله އެވެ!) ފަރުބަދަތައް ހުއްޓިހުރި ހަރުކަށި އެއްޗެއް ކަމުގައި ތިބާ ހީކުރައްވާނެއެވެ. އެކަމަކު ވިލާ ދުވާގޮތަށް ފަރުބަދަތައް ދުވާނެއެވެ. حركاة ކުރާނެއެވެ. އެއީ ހުރިހާ ތަކެތި ފުރިހަމަކޮށް ހިކުމަތްތެރިކޮށް ހައްދަވާ ކަލާނގެއެވެ. ހަމަކަށަވަރުން ކަލޭމެން ކުރާކަންތައްތަކާ خبر ދަނެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއެވެ.

مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا وَهُم مِّن فَزَعٍ يَوْمَئِذٍ ءَامِنُونَ ﴿٨٩﴾ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ فِى ٱلنَّارِ هَلْ تُجْزَوْنَ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَآ أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ رَبَّ هَٰذِهِ ٱلْبَلْدَةِ ٱلَّذِى حَرَّمَهَا وَلَهُۥ كُلُّ شَىْءٍ ۖ وَأُمِرْتُ أَنْ أَكُونَ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾ وَأَنْ أَتْلُوَا۟ ٱلْقُرْءَانَ ۖ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ ۖ وَمَن ضَلَّ فَقُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ مِنَ ٱلْمُنذِرِينَ ﴿٩٢﴾ وَقُلِ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ سَيُرِيكُمْ ءَايَٰتِهِۦ فَتَعْرِفُونَهَا ۚ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾

ލުޣަތު

مَن جَآءَ بِٱلْحَسَنَةِ = ހެޔޮކަމަކާއިގެން އައިމީހާ. (ހެޔޮކަމެއްކޮށްގެންވީމީހާ) ❁ فَلَهُۥ خَيْرٌ مِّنْهَا = ފަހެ އޭނާއަށް އެއަށްވުރެ (އޭނާކުރި ހެޔޮކަމަކަށްވުރެ) މާހެޔޮދަރުމަ ހުއްޓެވެ. ❁ وَهُم مِّن فَزَعِ يَوْمَئِذٍ = އަދި އެމީހުން އެދުވަހުގެ ސިހުމާއި ބިރުވެރިކަމުން. ❁ ءَامِنُونَ ﴿٨٩﴾ = އަމާންވެގެންވެއެވެ. ❁ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ = އަދި ނުބައިކަމަކާއިގެން އައިމީހާ. (ނުބައިކަންތައްކުރިމީހާ) ❁ فَكُبَّتْ وُجُوهُهُمْ = ފަހެ އެމީހުންގެ މޫނުތަކަށް އެއްލެވޭނެއެވެ. ❁ فِى ٱلنَّارِ = ނަރަކައަށް. ❁ هَلْ تُجْزَوْنَ = ކަލޭމެން ޖަޒާދެއްވޭނީހެއްޔެވެ؟. (ކަލޭމެން ޖަޒާ ނުލިބޭނެއެވެ.) ❁ إِلَّا مَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ ﴿٩٠﴾ = ކަލޭމެންކުރި ކަމަކަށް ކަންތަކުން ފިޔަވައި. ❁ إِنَّمَا أُمِرْتُ = (رسول الله صلّى الله عليه وسلّم) حديث ކުރައްވައެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނަށް أمر ވެވިގެންވާކަން ކަމަކީ. ❁ أَنْ أَعْبُدَ = ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޅުކަންކުރުމެވެ. ❁ رَبَّ هَٰذِهِ ٱلْبَلْدَةِ = މިރަށުގެ ވެރި ربّ އަށް. ❁ ٱلَّذِى حَرَّمَهَا = އެކަލާނގެ އެރަށް حُرْمة ތެރިކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ. ❁ وَلَهُۥ كُلُّ شَىْءٍ = އެކަލާނގެއަށް ހުރިހާ އެއްޗެއް މިލްކުވެގެންވެއެވެ. ❁ وَأُمِرْتُ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް أمر ވެވިގެންވަނީ. ❁ أَنْ أَكُونَ = ތިމަންކަލޭގެފާނު ވުމަށެވެ. ❁ مِنَ ٱلْمُسْلِمِينَ ﴿٩١﴾ = مسلمންގެތެރެއިން.(ކިޔަމަންތެރިންގެތެރެއިން) ❁ وَأَنْ أَتْلُوَا۟ ٱلْقُرْءَانَ = އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު قرآن ކިޔަވައިދެއްވުމަށް. ❁ فَمَنِ ٱهْتَدَىٰ = ފަހެ ތެދުމަގު ލިބިގެންވީ މީހާ. ❁ فَإِنَّمَا يَهْتَدِى لِنَفْسِهِۦ = ފަހެ ހަމަކަށަވަރުން އެމީހަކު ތެދުމަގު ލިބިގަންނަނީ އެމީހަކު އަމިއްލަ نفس އަށެވެ. ❁ وَمَن ضَلَّ = އަދި މަގުފުރެދިއްޖެމީހާ - ދަންނައެވެ. ❁ فَقُلْ إِنَّمَآ أَنَا۠ = ފަހެ ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! ތިމަންކަލޭގެފާނު ވާކަން ކަށަވަރީ. ❁ مِنَ ٱلْمُنذِرِينَ ﴿٩٢﴾ = إنْذار ދެއްވާ ބަޔަކުންގެ ތެރެއިންނެވެ. ❁ وَقُلِ = (އޭ رسول الله އެވެ.!) އަދި ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ.! ❁ ٱلْحَمْدُ لِلَّهِ = އެންމެހައި حمد އާއި تعريف އެއްވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. ❁ سَيُرِيكُمْ ءَايَٰتِهِۦ = ނިކަންނުރުކު އެކަލާނގެ އާޔަތްތަކާ حجّة ތަކާ އެކަލާނގެ ކަލޭމެންނަށް ދައްކަވާހުށްޓެވެ. ❁ فَتَعْرِفُونَهَا = ދެން އެ دليل ތަކާއި حجّة ތަކާ ކަލޭމެންނަށް

އެނގިވޮޑިގެންވެއެވެ. ۞ وَمَا رَبُّكَ بِغَٰفِلٍ = އަދި ކަލޭގެފާނުގެ ربّ އެއީ غافل ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއި ނޫނެވެ.۞ عَمَّا تَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾ = ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތަކުން. ۞

إجْمَالِي މާނަ

(٨٩) ހެޔޮކަމަކާއިގެން އައިމީހާ – އެބަހީ: ހެޔޮ عمل ކޮށްފި މީހާއަށް އޭނާ އެކުރި عمل އަށްވުރެ މާހެޔޮދަރުމަތާއި ثواب **ލިބޭނެ** ހުއްޓެވެ. އަދި އެމީހުން އެދުވަހުގެ يعنى: قيامة ދުވަހުގެ ސިހުމާއި ބިރުވެރިކަމުން އަމާންވެގެންވެއެވެ.

(٩٠) އަދި ނުބައިކަމާއިގެން އައިމީހާ އެބަހީ: ނުބައިކަންތައް ކުރިމީހާ ދަންނައެވެ. އެތަކަމީހުން (އެދުވަހުން މޫނުމައް ވަޅަށް ނަރަކައަށް އެއްލާލެވޭނެއެވެ. އަދި އެމީހުންނަށް އެންގެވޭނެއެވެ. ކަލޭމެން ދުނިޔޭގައިވީއިރު ކުރަކުރުމުގައިވި ކަންތައްތަކަށް ފުދޭ - އޭގެ ސަބަބަށްވުރެ ކަލޭމެންނަށް جزاء ދިނުމަކުގައި ނުވެއެވެ. އެބަހީ – އެފަދަ عذاب މިއަދުވެސް ދުނިޔޭގައި ލިބޭނީ ކުރި ނުބައިކަންތައްތަކުގެ ސަބަބުންނެވެ.

(٩١) (رسول اللّه صلّى اللّه عليه وسلّم حديث ކުރައްވައެވެ.) ތިމަންކަލޭގެފާނަށް أمر ވެވިގެންވާކަން ކަމަކީ މިރަށުގެވެރި (މި مكّة ގެވެރި) ربّ އަށް ތިމަންކަލޭގެފާނު އަޅުކަންކުރުމަށެވެ. އެކަލާނގެއީ އެރަށް حُرمة ތެރިކުރެއްވި ކަލާނގެއެވެ. އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް އަމުރުކުރެވިގެންވަނީ ތިމަންކަލޭގެފާނު مسلم ންގެ ތެރެއިން ވުމަށެވެ. (إخلاص ތެރިކަމާއެކު الله އަށް ކިޔަމަންތެރިވުމަށެވެ.)

(٩٢) (އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނަށް أمر ވެވިގެންވެއެވެ) ތިމަންކަލޭގެފާނު قرآن ކިޔެވުމަށެވެ. (ފަހެ ތިމަންކަލޭގެފާނަށް تبع ވެ إيمان ވެ) ތެދުމަގު ލިބިގެންފިމީހާ ތެދުމަގު އެލިބިގަންނަނީ އޭނާގެ އަމިއްލަ نفس އަށެވެ. އެކަމުގެ ހެވާ ފައިދާ ހަމަ އޭނާގެ نفس އަށެވެ. (އަދި ތިމަންކަލޭގެފާނު ދޮގުކޮށް) މަގުފުރެދިގެންފިމީހާ ދަންނައެވެ. އެމީހާއާމެދު ތިމަންކަލޭގެފާނަށް ގެއްލުމެއްނުވެއެވެ. ތިމަންކަލޭގެފާނު ވާކަން ކަމަކީ إنذار ކުރައްވާ ބިރުދައްކަވާ ކަމުގައެވެ. (މަގުފުރެދިގެންފިމީހާގެ މަގުފުރެދުމުގެ ތިމަންކަލޭގެފާނަކަށް އެއްވެސް ގެއްލުމެއްނުވެއެވެ.)

(٩٣) އަދި (الله وَحِي ކުރައްވައެވެ.) ކަލޭގެފާނު ވިދާޅުވާށެވެ! އެންމެހައި حمد އާއި تعريف އެއް حقّ ވެގެންވަނީ ހަމަ الله އަށެވެ. ނިކަންހުރެ އެކަލާނގެ (قدرة ތެރިކަމާއި އެއްކައުވަންތަކަމުގެ) دليل ތައް އެކަލާނގެ ކަލޭމެނަށް ދައްކަވާހުށްޓެވެ. ދެން އޭރުން (އެދަލީލުތަކާއި حجّة ތައް – އަދި ކަލޭމެން ތިމަންކަލޭގެފާނު މިދޭ نصيحة ގެ حقيقة) ކަލޭމެން އެނގިދާނެއެވެ. އަދި ކަލޭމެން ކުރާ ކަންތައްތައް ތިޔައަވަދި غافل ވެވޮޑިގެންވާ ކަލާނގެއި ކަލޭގެފާނުގެ رَبّ ނޫނެވެ.